SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
VIII kadencja
Prezes Rady Ministrów
DSP.WKP.4821.10.2018.GM

Druk nr 2834

Warszawa, 4 września 2018 r.

Pan
Marek Kuchciński
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku.

przekazuję przyjęty przez Radę Ministrów dokument:

- Informacja Rady Ministrów o realizacji w roku 2017 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Jednocześnie informuję, że Rada Ministrów upoważniła Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej do prezentowania stanowiska Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych.

Z

(-) Mateusz Morawiecki

INFORMACJA RADY MINISTRÓW O REALIZACJI W ROKU 2017 USTAWY Z DNIA 9 CZERWCA 2011 r. O WSPIERANIU RODZINY I SYSTEMIE PIECZY ZASTĘPCZEJ (Dz. U. z 2018 r. poz. 998, z późn. zm.)

WARSZAWA, 31 lipca 2018 rok

I. Wprowadzenie **4**

II Charakterystyka systemu wspierania rodziny **5**

1. Asystent rodziny **5**

2. Placówki wsparcia dziennego **7**

3. Rodziny wspierające **8**

III. Charakterystyka systemu pieczy zastępczej **9**

1. Rodzinna piecza zastępcza **13**

a) Struktura 13

b) Wsparcie rodzin zastępczych – organizator i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej 18

c) Świadczenia dla rodzin zastępczych 19

d) Rekrutacja i dobór kandydatów do sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej 23

e) Szkolenie rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka 23

2. Instytucjonalna piecza zastępcza **24**

a) Struktura 24

b) Wydatki 30

IV. Sytuacja osób pełnoletnich opuszczających pieczę zastępczą **31**

V. Adopcja **33**

1. Ośrodki adopcyjne **33**

2. Przysposobienie krajowe **34**

3. Przysposobienie międzynarodowe **37**

VI. Niepełnosprawność w pieczy zastępczej i adopcji **42**

VII. Wydatki na realizację ustawy w 2017 r. oraz wnioski dotyczące sposobu i zakresu finansowania zadań jednostek samorządu terytorialnego wynikających z ustawy **46**

VIII. Rekomendacje i plany **48**

I. Wprowadzenie

Artykuł 189 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2018 r. poz. 998, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą", zobowiązuje Radę Ministrów do corocznego przedstawiania Sejmowi i Senatowi informacji o realizacji ustawy w roku poprzednim wraz z wnioskami dotyczącymi sposobu i zakresu finansowania zadań wynikających z ustawy. Zgodnie z art. 239 ustawy pierwsza informacja o realizacji ustawy została przedstawiona do dnia 30 lipca 2013 r., natomiast kolejne roczne informacje są przedstawiane Sejmowi i Senatowi do dnia 31 lipca następnego roku kalendarzowego.
Niniejsza Informacja o realizacji ustawy stanowi szóstą w kolejności analizę jej stosowania.
Ustawa weszła w życie 1 stycznia 2012 r. Kształtuje ona sferę działań państwa wobec rodzin mających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, które mogą skutkować umieszczeniem dzieci w pieczy zastępczej.
Ustawa reguluje zagadnienia dotyczące:

1) profilaktyki środowiskowej dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych;
2) rodzinnej pieczy zastępczej;
3) instytucjonalnej pieczy zastępczej;
4) usamodzielnień pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej;
5) procedur adopcyjnych;
6) zadań administracji publicznej w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
7) zasad finansowania systemu opieki nad dzieckiem i pieczy zastępczej.

W 2017 r. w systemie wspierania rodziny i pieczy zastępczej nastąpiła zmiana w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem" (Dz. U. poz. 1860, z późn. zm.), która zupełnie nowe zadania przypisała jednemu z bardzo ważnych narzędzi profilaktyki, jakim jest asystent rodziny. Ustawa o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem" rozszerza zakres zadań asystenta rodziny przez przypisanie mu funkcji koordynatora w zakresie usług wsparcia oferowanego kobietom w ciąży oraz ich rodzinom, ze szczególnym uwzględnieniem kobiety w ciąży z powikłaniami lub rodzącej dziecko, u którego w prenatalnej fazie rozwoju lub w czasie porodu zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą jego życiu. Działania podejmowane przez asystenta mają polegać przede wszystkim na opracowaniu wspólnie z osobami zainteresowanymi katalogu możliwego do uzyskania wsparcia oraz występowania w ich imieniu, tak aby mogli skorzystać z należnej im pomocy. Dzięki ustawie asystent rodziny nabrał nowego, bardziej uniwersalnego znaczenia w profilaktyce społecznej oferowanej już nie tylko rodzinom z dziećmi, ale także kobietom w ciąży i ich rodzinom. Na wsparcie realizacji tego zadania uruchomiono z Funduszu Pracy 39,3 mln. zł. Środki te przeznaczone zostały na dofinansowanie zadania gminy w zakresie zatrudniania asystenta rodziny, dzięki czemu pula środków przekazana samorządowi gminy w 2017 r. mogła być znacznie wyższa.

II Charakterystyka systemu wspierania rodziny

Podstawowym narzędziem działania systemu wspierania rodziny jest praca z rodziną. Jest ona ważna od momentu przeżywania przez rodzinę pierwszych trudności oraz niezbędna wówczas, gdy w rodzinie ma miejsce poważny kryzys, zagrażający dobru dziecka. Rodzina, w wyniku podjętej z nią pracy powinna osiągnąć zdolność prawidłowego funkcjonowania na tyle, aby bezpieczeństwo dzieci nie było zagrożone.
Praca z rodziną prowadzona jest głównie w formie usług asystenta rodziny, natomiast pomoc w opiece i wychowaniu prowadzona jest w formie:

1) placówek wsparcia dziennego;
2) rodzin wspierających.

1. Asystent rodziny

Asystent rodziny jest znaczącym elementem systemu wspierania rodziny w środowisku. Może on zostać przydzielony rodzinie przeżywającej problemy opiekuńczo-wychowawcze na wniosek pracownika socjalnego lub na mocy decyzji sądu rodzinnego. W 2017 r. zatrudnionych było ogółem 3976 asystentów rodziny, tj. o 1,8% więcej niż w 2016 r. (3905 asystentów), z tego 3251 (tj. 82%) asystentów było zatrudnionych na umowę o pracę w systemie zadaniowego czasu pracy oraz 725 (tj. 18%) asystentów zatrudnionych było na podstawie umów o świadczenie usług.
Oznacza to wzrost liczby asystentów zatrudnionych w oparciu o umowę o pracę w stosunku do 2016 r. o 7 pkt procentowych (w 2016 r. 75%) i świadczy o tym, że samorząd gminy coraz częściej korzysta z tej – tak bardzo postulowanej przez samych asystentów rodziny – formy ich pracy. Taki stan rzeczy można przypisać efektowi zmiany w 2017 r. zasad przyznawanych przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej dotacji w ramach Programu asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej.

Na zatrudnienie asystentów rodziny gminy wydały w 2017 r. ogółem ponad 147 193 tys. zł (123 987 tys. zł w 2016 r.), co oznacza wzrost w stosunku do 2016 r. o 18,7%. Gminy z własnych środków wydatkowały na ten cel 87 107 tys. zł (66 826 tys. zł w 2016 r.), co oznacza wzrost o 30% w stosunku do 2016 r. Kwota ta stanowi 59,2 % ogółu wydatków na ten cel w 2017 r. Wydatki z innych źródeł (m.in. dotacji z budżetu państwa, funduszy unijnych) wyniosły 60 086 tys. zł, co stanowi – 5% wzrost w stosunku do roku 2016 (57 161 tys. zł).

Na dofinansowanie zatrudnienia przez gminy asystentów rodziny, w związku z realizacją ww. programu, uruchomiono środki z dotacji celowej budżetu państwa w kwocie 20,4 mln zł[1)] oraz przekazano środki Funduszu Pracy w kwocie 39,3 mln zł, tj. na kwotę łączną 59,7 mln zł (59,9 mln zł w 2016 r.). W 2017 r. dofinansowanie z budżetu państwa stanowiło 40,3% ogółu wydatków na ten cel. W ramach dwóch edycji Programu asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej możliwe było zatrudnienie łącznie 3694 asystentów. Wobec przyjętej w Programie wyraźnej preferencji dla umowy o pracę, wskaźnik zatrudnienia w oparciu o tę formę zatrudnienia wzrósł, jak wcześniej wskazano, w stosunku do 2016 r. Preferencja przyjęta w Programie w 2017 r. stanowiła zachętę dla gmin, bowiem wskazywała na pierwszeństwo w uzyskaniu dotacji w 2018 r. przez te gminy, które zatrudniały asystenta rodziny wyłącznie na umowę o pracę.

[1)] Z kwoty 20,4 mln zł uruchomionej z rezerwy celowej gminy wydatkowały 19,2 mln.

Tab. 1. Asystenci rodziny wg województw w latach 2014-2017

Województwo	Liczba asystentów rodziny w województwie					Liczba gmin w województwie	Procent gmin w województwie, w których zatrudniono asystenta rodziny			
	2014	2015	2016	2017	dynamika rok 2016 =100		2014	2015	2016	2017
Dolnośląskie	223	277	295	302	102	169	74	96	98	98
Kujawsko-pomorskie	211	249	249	248	100	144	76	97	99	94
Lubelskie	244	268	273	262	96	213	77	92	92	92
Lubuskie	131	135	130	134	103	82	94	99	98	96
Łódzkie	190	220	232	254	109	177	72	87	88	88
Małopolskie	241	271	301	320	106	182	85	92	96	98
Mazowieckie	402	446	453	445	98	314	76	91	95	90
Opolskie	67	86	97	97	100	71	69	93	96	96
Podkarpackie	194	225	212	216	102	160	79	94	94	96
Podlaskie	90	112	124	129	104	118	44	65	69	72
Pomorskie	234	249	242	238	98	123	94	100	100	99
Śląskie	299	355	394	408	104	167	75	89	93	93
Świętokrzyskie	143	150	149	143	96	102	89	99	99	95
Warmińsko-mazurskie	216	206	201	184	92	116	87	99	99	97
Wielkopolskie	291	349	342	385	113	226	80	95	95	96
Zachodniopomorskie	217	218	211	211	100	114	95	99	96	98
POLSKA	**3 393**	**3 816**	**3 905**	**3 976**	**102**	**2 478**	**79**	**93**	**94**	**94**

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2017 (stan na dzień 31 grudnia).

Ustawa przewiduje, że asystent prowadzi pracę z rodziną za zgodą danej rodziny, chyba że rodzina zostanie zobowiązana do pracy z asystentem rodziny przez sąd.

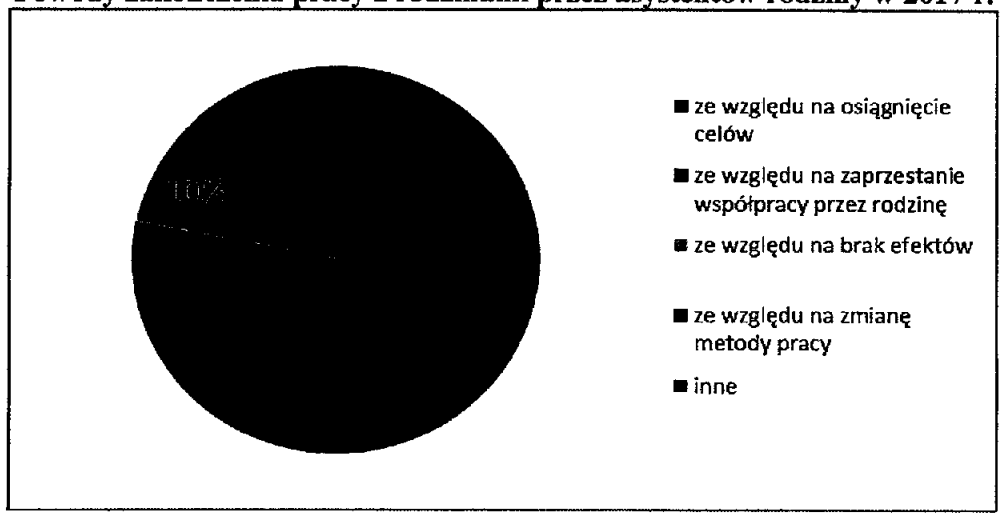
Ogółem z usług asystentów rodziny skorzystało w 2017 r. 44 748 rodzin (w 2016 r. 43 390 rodzin), co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 3,1%, w tym 5469 rodzin (tj. 12,2%) zobowiązanych zostało do współpracy z asystentem przez sąd. W stosunku do 2016 r. oznacza to znaczny, bo o 19,8%, wzrost liczby osób, do których sąd skierował asystenta rodziny (w 2016 r. były to 4563 rodziny, co stanowiło 10,5% ogółu rodzin, z którymi pracował asystent). Na tempo tego wzrostu, stale ma również wpływ wprowadzenie ustawą z dnia 19 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. poz. 406) gwarancji przeciwdziałania umieszczaniu dziecka w pieczy jedynie z powodu ubóstwa rodziców. Otóż użycie tego środka jest możliwe po wyczerpaniu wszystkich narzędzi wsparcia rodziny określonych w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym oraz w ustawie o wspieraniu rodzinyi systemie pieczy zastępczej, czyli także po wykorzystaniu pracy z rodziną asystenta rodziny.

Spośród 44 748 rodzin, z którymi asystenci rodziny prowadzili pracę w 2017 r., dla 13 555 rodzin (co stanowi 30% rodzin korzystających w ogóle) współpraca ta zakończyła się w 2017 r., w tym w 6103 przypadkach nastąpiło to w związku z osiągnięciem założonych celów (45 % rodzin). Oznacza to utrzymanie stanu z 2016 r. jeżeli idzie o efektywność.

Przeciętny czas pracy asystenta z rodziną w 2017 r. zgodnie z posiadaną statystyką wynosił 15 miesięcy, co oznacza wzrost w stosunku do 2016 r., kiedy czas ten wynosił przeciętnie

14 miesięcy. Oznacza to, że skomplikowana i niejednokrotnie wyjątkowo złożona sytuacja rodzin skłania podmioty organizujące pracę z rodziną do wydłużania okresu pracy asystenta rodziny. Tym samym jej efekty – wykazywane na zamieszczonym niżej wykresie przechodzą w wielu przypadkach na rok kolejny.

Powody zakończenia pracy z rodzinami przez asystentów rodziny w 2017 r.

Wg stanu na ostatni dzień 2017 r. przeciętnie jeden asystent rodziny miał pod opieką, podobnie jak w roku poprzednim 9,1 rodziny.

Jedną z dróg prowadzących do wykonywania pracy asystenta rodziny jest ukończenie szkolenia na asystenta rodziny lub studiów podyplomowych. Zakres programowy takiego szkolenia został określony w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkoleń na asystenta rodziny (Dz. U. poz. 1608). Programy szkoleń na asystenta rodziny są, zgodnie z ustawą, zatwierdzane przez Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej decyzją administracyjną. W 2016 r. wydano 5 decyzji zatwierdzających ww. programy.

2. Placówki wsparcia dziennego

Rodziny wychowujące dzieci w wieku szkolnym, a zwłaszcza rodziny, które mają trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w stosunku do swoich dzieci, niejednokrotnie potrzebują pomocy w zakresie organizowania dzieciom czasu wolnego, pokonywania trudności szkolnych, radzenia sobie z zaburzeniami zachowania, itp. Ważną rolę w sferze pomocy w opiece i wychowaniu pełnią placówki wsparcia dziennego. Dostęp do tego narzędzia wsparcia rodziny powinien być na tyle szeroki, aby miejsce w nim znalazły nie tylko dzieci kierowane przez ośrodki pomocy społecznej, ale także te, które przyprowadzą rodzice lub opiekunowie.

W 2017 r. na obszarze całej Polski działało ogółem 1628 placówek wsparcia dziennego, co oznacza wzrost o 13 placówek w stosunku do 2016 r. (1615), w tym 945 prowadzonych przez inny podmiot niż samorząd gminy.

W 2017 r. do gminnych placówek wsparcia dziennego uczęszczało ok. 35 253 dzieci (w 2016 r. 36 321 dzieci), co oznacza spadek o 2,9% liczby uczęszczających dzieci.

W 2017 r. na prowadzenie placówek wsparcia dziennego samorządy gminne wydały ogółem 175 479 tys. zł (155 705 tys. zł w 2016 r.), co oznacza wzrost o 12,7% w stosunku do 2016 r., w tym na placówki wsparcia dziennego prowadzone przez inne podmioty niż gmina – 88 648 tys. zł (78 608 tys. zł w 2016 r.). -

Placówki wsparcia dziennego mogą być prowadzone w formie: opiekuńczej, specjalistycznej oraz pracy podwórkowej, realizowanej przez wychowawców - pedagogów. W 2017 r. placówki typu opiekuńczego stanowiły 76% ogółu placówek wsparcia dziennego. Placówki specjalistyczne i pracy podwórkowej stanowiły odpowiednio 26% i 6% ogółu placówek.

Placówki wsparcia dziennego może także prowadzić samorząd powiatu. W 2017 r. działało 48 placówek wsparcia dziennego o charakterze ponadgminnym, w tym 29 placówek prowadzonych przez podmiot inny niż samorząd powiatowy. W stosunku do 2016 r. oznacza to spadek liczby placówek ponadgminnych (w 2016 r. funkcjonowały 63 takie placówki, w tym 43 były prowadzone przez podmiot inny niż samorząd powiatowy).

Wydatki poniesione przez powiaty na funkcjonowanie ponadgminnych placówek wsparcia dziennego wyniosły w 2017 r. 11 775 tys. zł, w tym na placówki prowadzone przez inny podmiot niż powiat wydano 2477 tys. zł (co stanowi 21% wydatków samorządu powiatowego na ten cel w 2017 r.). W kontekście kosztów odnotowano także w 2017 r.– analogicznie do placówek szczebla gminnego - nieznaczny wzrost kosztów łącznych (w roku 2016 – 9 096 tys. zł), w tym na placówki prowadzone przez inny podmiot niż samorząd powiatowy wydano w 2016 r. – 2 784 tys. zł.

3. Rodziny wspierające

Rodzina przeżywająca trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych może, przy współpracy asystenta rodziny, zostać objęta pomocą rodziny wspierającej. Rodzina wspierająca jest to rodzina z bezpośredniego otoczenia dziecka, czyli np. sąsiedzi. Rodzina wspierająca pomaga rodzinie przeżywającej trudności w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego, kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

W 2017 r. funkcjonowały 71 rodziny wspierające, co oznacza nieznaczny wzrost w stosunku do 2016 r. (66 rodzin).

W 2017 r. 13 rodzin wspierających prowadziło pracę nie dłużej niż 3 miesiące, 44 nie dłużej niż 12 miesięcy. W 14 przypadkach wskazano, że dłużej niż rok. W 2017 r. z pomocy rodzin wspierających korzystało 90 rodzin.

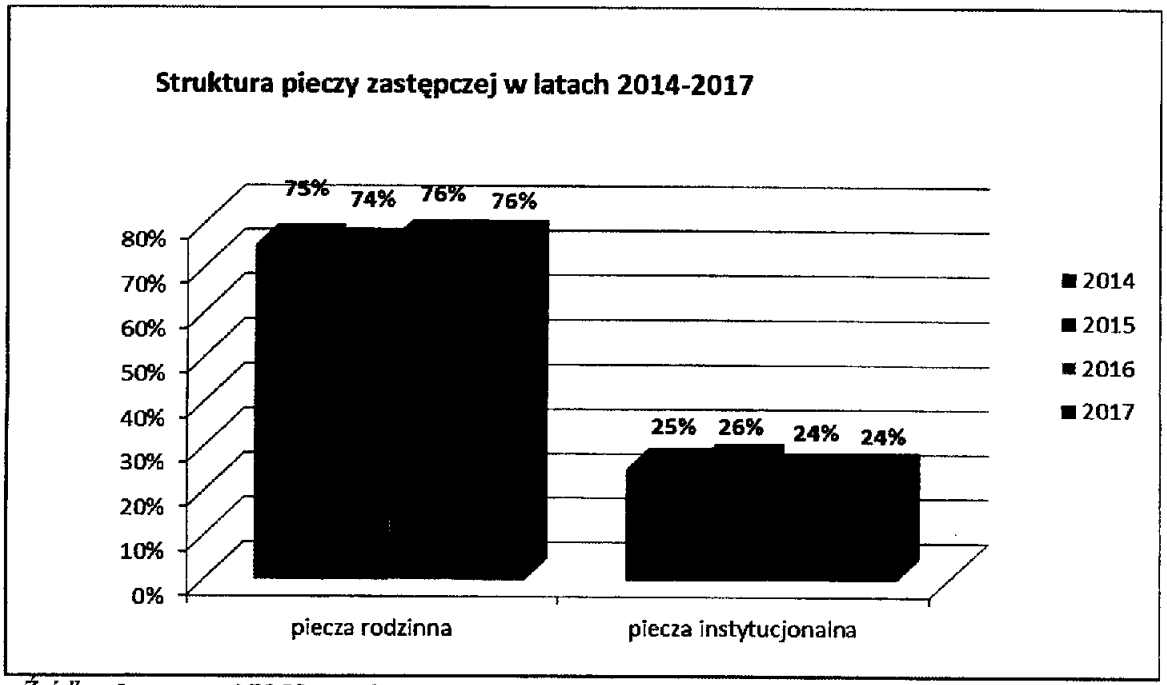
III. Charakterystyka systemu pieczy zastępczej

Oprócz działań o charakterze profilaktycznym, mających na celu stworzenie dziecku odpowiednich warunków życia w jego środowisku rodzinnym, w obszarze wsparcia rodziny prowadzone są działania na rzecz doskonalenia i rozwoju różnych form pieczy zastępczej nad dzieckiem. Piecza zastępcza powinna mieć charakter jedynie okresowy i wszędzie tam, gdzie jest to możliwe, zmierzać do integracji dziecka z jego rodziną. Jednak należy podkreślić, że zdarzają się sytuacje, w których dobro dziecka wymaga utrzymywania tej formy opieki aż do pełnoletności.

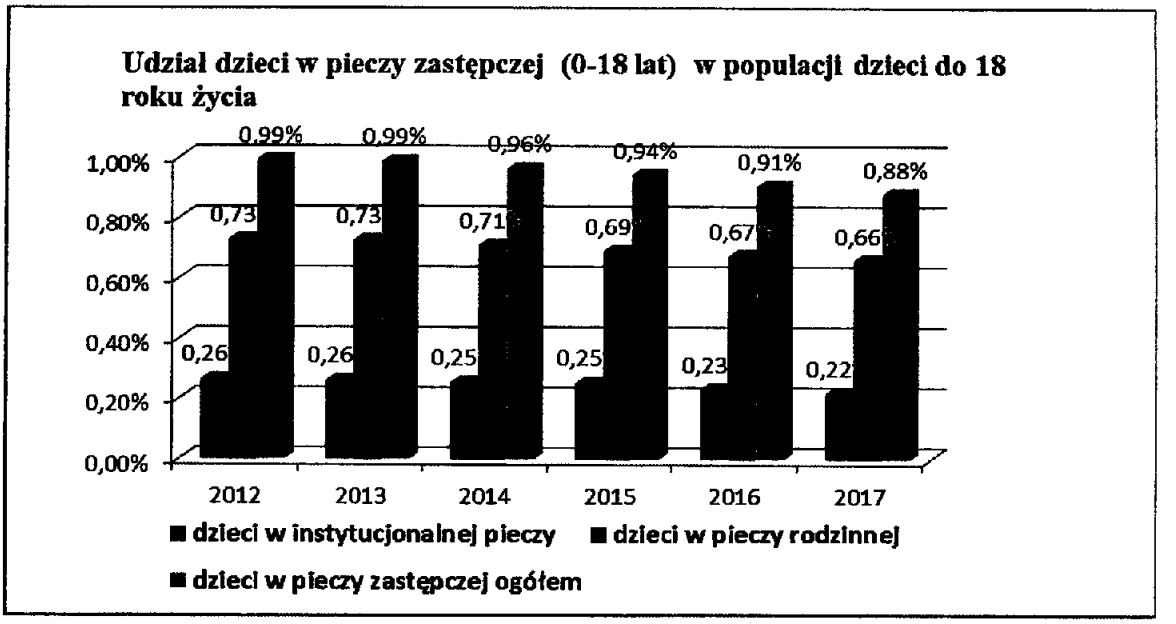
Dziecko, postanowieniem sądu, może zostać umieszczone w jednej z dwóch form pieczy zastępczej:

1. rodzinnej;
2. instytucjonalnej.

Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w 2017 r. wyniosła ogółem 73 129, wobec 74 757 – w 2016 r., co oznacza spadek o 2,2%. Struktura wg form umieszczenia dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej, zobrazowana na poniższym wykresie, potwierdza utrzymanie pożądanej przewagi formy rodzinnej nad instytucjonalną.

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2017 (stan na dzień 31 grudnia).

Jak wskazuje powyższy wykres następuje także stopniowy spadek odsetka dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w stosunku do populacji dzieci w przedziale do 18. roku życia. Stosownie do prezentowanego zestawienia, przygotowanego na podstawie statystyki MRPiPS i danych GUS, nastąpiło zatrzymanie wskaźnika na poziomie 0,99% w dwóch pierwszych latach obowiązywania ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej i spadek odsetka dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej ogółem do 0,96% w 2014 r., 0,94% w 2015 r., 0,91% w 2016 r. i 0,88% w 2017 r.
Spadek w stosunku do roku 2016 dotyczy zarówno dzieci w pieczy rodzinnej (2016 r. – 0,67%, w 2017 r. – 0,66%), jak i w pieczy instytucjonalnej (2016 r. – 0,23%, w 2017 r. – 0,22%).

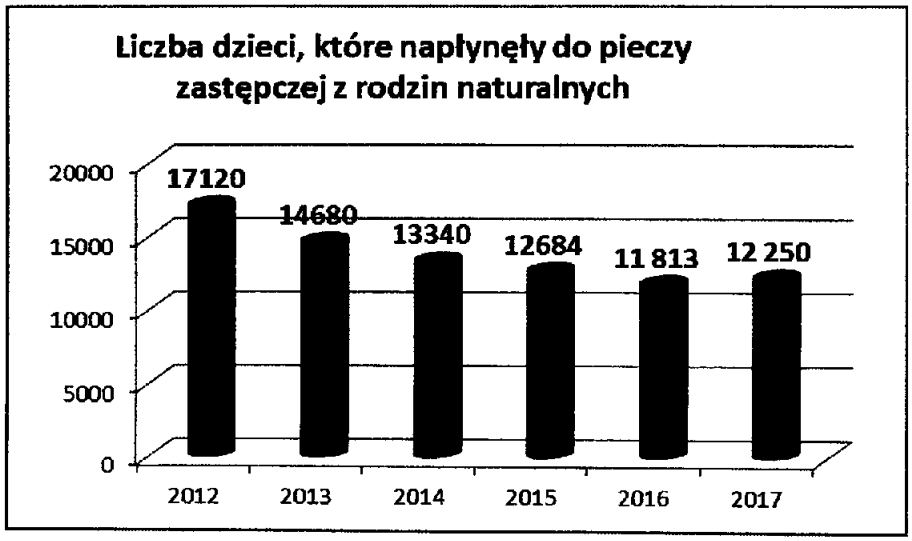
Tab. 2. Liczba dzieci w pieczy zastępczej w latach 2014 - 2017

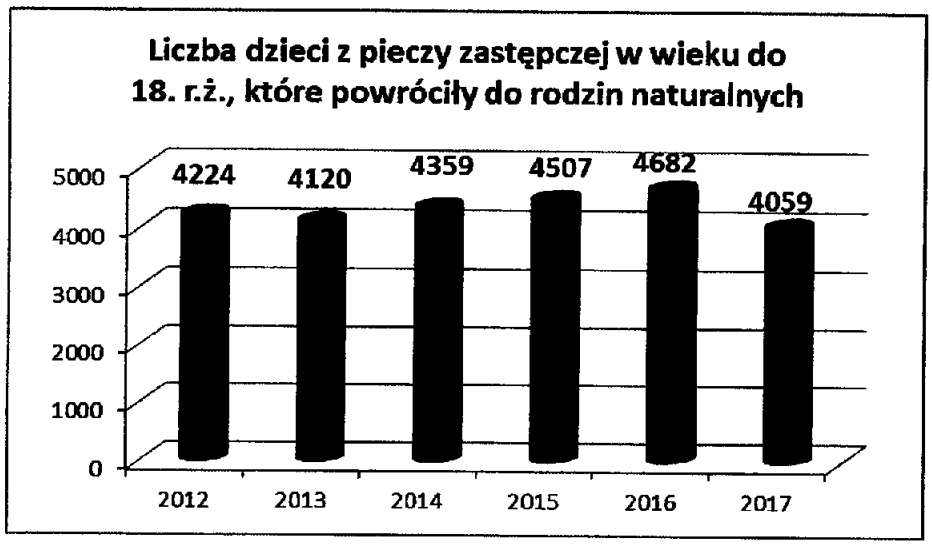
Wyszczególnienie	2014	2015	2016	2017	Dynamika 2016=100
Ogółem:	77 348	76 503	74 757	73 129	97,82
Rodzinna piecza zastępcza	57 651	56 986	56 544	55 721	98,55
Instytucjonalna piecza zastępcza	19 697	19 517	18 213	**17 408**	**95,58**

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2017 (stan na dzień 31 grudnia 2017 r.).

W 2017 r. z rodzin biologicznych do rodzinnych form pieczy zastępczej skierowanych zostało 7 688 dzieci (wobec 7 361 dzieci w 2016 r.), natomiast do form instytucjonalnych 4 562 dzieci (wobec 4 452 dzieci w 2016 r.). Dane powyższe obejmują wszystkie umieszczenia z rodziny biologicznej w pieczy zastępczej w danym roku bez względu na czas przebywania w pieczy (tzw. umieszczenie po raz pierwszy z punktu widzenia definicji zawartych w ustawie).

Poniżej przedstawiono wykresy ilustrujące napływ dzieci do pieczy zastępczej z rodzin naturalnych i powroty dzieci w wieku do 18. roku z pieczy zastępczej do rodzin naturalnych w latach 2012–2017.

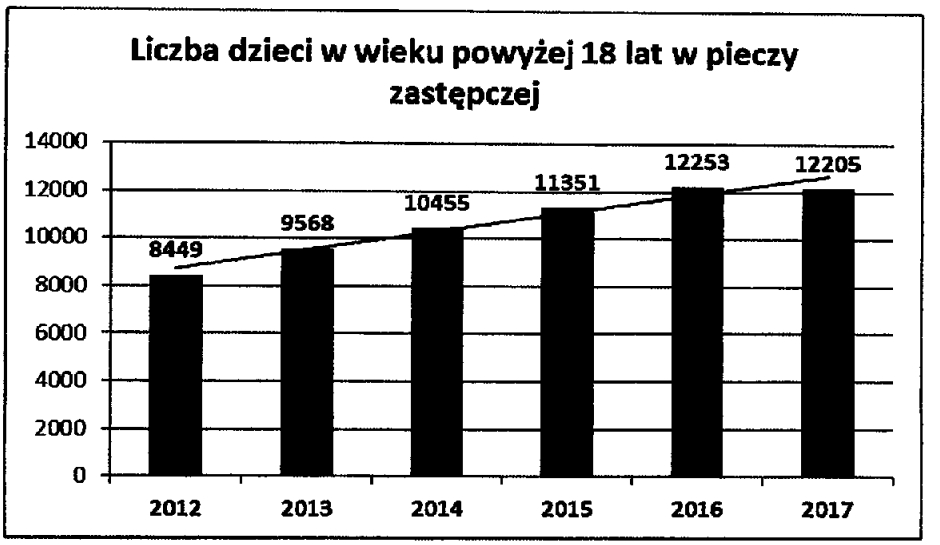

Jak prezentują ww. dane, w 2017 r. napłynęło do pieczy zastępczej z rodzin naturalnych 12 250 dzieci, tj. o 437 dzieci więcej niż w roku poprzednim. Jeżeli chodzi o liczbę dzieci, które powróciły z pieczy zastępczej do rodzin naturalnych, to można zaobserwować spadek o 623 dzieci w stosunku do 2016 r.

W świetle przepisów ustawy pełnoletni wychowanek pieczy zastępczej może pozostać w dotychczasowej rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka albo placówce opiekuńczo-wychowawczej do 25. roku życia, pod warunkiem, że pobiera naukę (art. 37 ust. 2 ustawy). Jak wskazują dane statystyczne w 2017 r. nieznacznie spadła liczba wychowanków pieczy zastępczej korzystających z przysługującego im prawa pozostania w pieczy, jeżeli się uczą. Zjawisko to ilustruje poniższy wykres. Spadek ten jednak jest tak minimalny, że może

on po prostu wynikać z układu liczby dzieci w danych grupach wiekowych, czyli w tym przypadku w liczbie dzieci, która uzyskiwały w 2017 r. pełnoletność.

Na koniec 2017 r. w pieczy rodzinnej przebywało 55 dzieci cudzoziemskich, natomiast w placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywało 52 dzieci cudzoziemskich.

1. Rodzinna piecza zastępcza

a) Struktura

System rodzinnej pieczy zastępczej obrazuje poniższy schemat:

W 2017 r. w rodzinnej pieczy zastępczej przebywało ogółem 55 721 dzieci umieszczonych w 37 877 podmiotach rodzinnej pieczy zastępczej. Oznacza to spadek liczby podmiotów o 582 w stosunku do 2016 r. (38 459 podmioty), czyli o 1,5%.
Liczba rodzin zastępczych w 2017 r. wyniosła 37 309. Zatem zaobserwować można spadek liczby rodzin o 616, tj. o 1,6% w stosunku do 2016 r. Największy spadek w 2017 r. do roku poprzedniego (tj. 2%) dotyczył liczby rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem. Natomiast liczba rodzin zastępczych zawodowych wzrosła o 1% w stosunku do 2016 r. Rodziny zastępcze stanowiły 99% ogólnej liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej, a pozostałe 1%, w liczbie 568, to rodzinne domy dziecka, których liczba w stosunku do 2016 r. wzrosła aż o 6%.

Poniżej zamieszczone tabele przedstawiają liczbę rodzinnych podmiotów pieczy zastępczej oraz liczbę umieszczonych w nich dzieci w latach 2014-2017 ogółem w Polsce i w podziale na województwa.

Tab. 3 . Liczba podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej w latach 2014 - 2017

Wyszczególnienie	2014	2015	2016	2017	Dynamika 2016 = 100
Ogółem	39 201	38 847	38 459	37 877	98
rodziny zastępcze spokrewnione	25 071	24 785	24 459	23 995	98
rodziny zastępcze niezawodowe	11 711	11 549	11 395	11 228	99
rodziny zastępcze zawodowe	2 024	2 025	2 071	2 086	101
rodzinne domy dziecka	395	488	534	568	106

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2017 (stan na dzień 31 grudnia 2017 r.).

Tab. 4. Liczba podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej wg województw (stan na 31 grudnia 2017 r.)

LP.	Województwo	Rodziny zastępcze spokrewnione	Rodziny zastępcze niezawodowe	Rodziny zastępcze zawodowe	Rodzinne domy dziecka	Ogółem
1	Dolnośląskie	2 659	1 080	148	66	3 953
2	Kujawsko-pomorskie	1 331	676	118	38	2 163
3	Lubelskie	1 110	485	88	15	1 698
4	Lubuskie	899	411	95	12	1 417
5	Łódzkie	1 952	843	138	35	2 968
6	Małopolskie	1 235	622	165	25	2 047
7	Mazowieckie	2 800	1 262	162	43	4 267
8	Opolskie	639	323	46	20	1 028
9	Podkarpackie	736	458	89	5	1 288
10	Podlaskie	575	266	57	8	906
11	Pomorskie	1 431	687	193	97	2 408
12	Śląskie	3 364	1 599	258	86	5 307
13	Świętokrzyskie	660	285	34	15	994
14	Warmińsko-mazurskie	1 171	554	130	25	1 880
15	Wielkopolskie	1 746	1 060	241	21	3 068
16	Zachodniopomorskie	1 687	617	124	57	2 485
	RAZEM	23 995	11 228	2 086	568	37 877

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo- finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (stan na 31 grudnia 2017 r.).

Tab. 5. Liczba dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej w latach 2014 – 2017

Wyszczególnienie	2014	2015	2016	2017	Dynamika 2016 = 100
Ogółem	**57 651**	**56 986**	**56 544**	**55 721**	**98,5**
rodziny zastępcze spokrewnione	32 405	31 951	31 647	30 816	97,4
rodziny zastępcze niezawodowe	15 890	15 486	15 268	14 838	97,2
rodziny zastępcze zawodowe	6 773	6 371	6 270	6 355	101,4
rodzinne domy dziecka	2 583	3 178	3 359	3 712	110,5

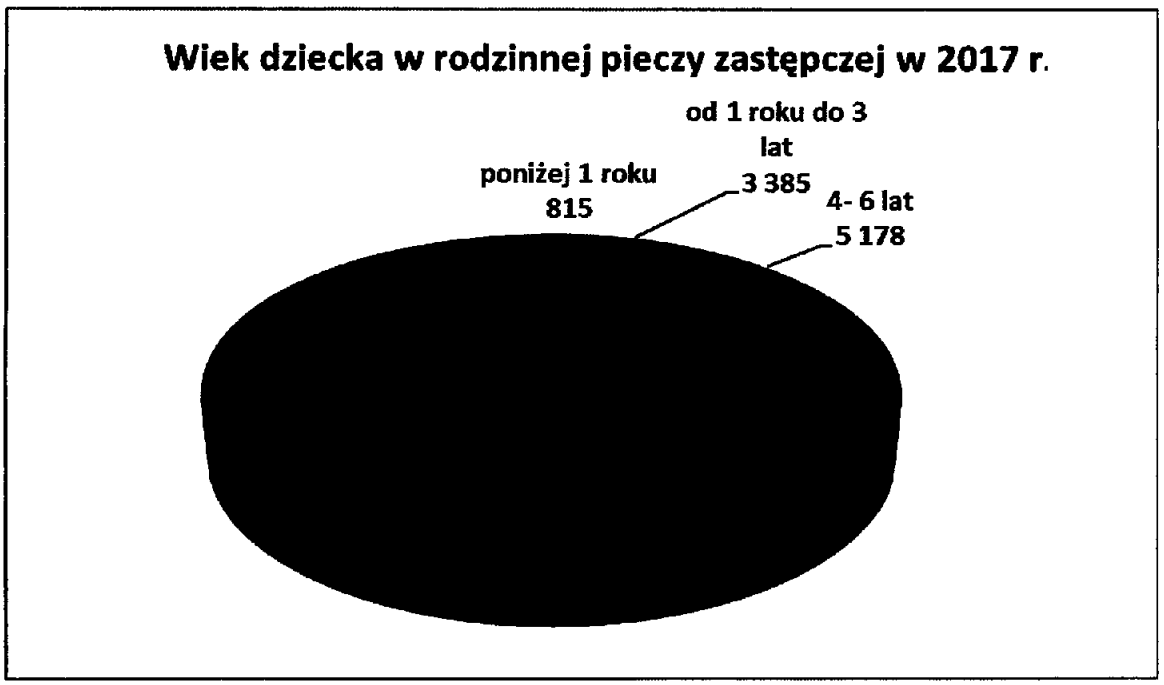
Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2017 (stan na dzień 31 grudnia 2017 r.).

Tab. 6. Liczba dzieci w poszczególnych formach rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2016–2017 wg województw.

Lp.	Województwo	Rodziny zastępcze spokrewnione			Rodziny zastępcze niezawodowe			Rodziny zastępcze zawodowe			Rodzinne domy dziecka			Ogółem		
		2016	2017		2016	2017		2016	2017		2016	2017		2016	2017	
1	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
2	Kujawsko-pomorskie	1 798	1 722	[illegible]	934	910	[illegible]	325	333	[illegible]	219	253	[illegible]	3 276	3 218	[illegible]
3	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
4	Lubuskie	1 188	1 132	[illegible]	592	527	[illegible]	322	300	[illegible]	63	87	[illegible]	2 165	2 046	[illegible]
5	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
6	Małopolskie	1 638	1 592	[illegible]	805	831	[illegible]	388	400	[illegible]	159	163	[illegible]	2 990	2 986	[illegible]
7	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
8	Opolskie	818	792	[illegible]	423	422	[illegible]	125	142	[illegible]	127	118	[illegible]	1493	1474	[illegible]
9	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
10	Podlaskie	790	760	[illegible]	367	361	[illegible]	162	171	[illegible]	53	56	[illegible]	1372	1348	[illegible]
11	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
12	Śląskie	4 309	4 193	[illegible]	2 203	2 113	[illegible]	858	884	[illegible]	507	572	[illegible]	7 877	7 762	[illegible]
13	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
14	Warmińsko-mazurskie	1 556	1 499	[illegible]	768	780	[illegible]	418	409	[illegible]	182	164	[illegible]	2 924	2 852	[illegible]
15	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
16	Zachodniopomorskie	2 168	2 139	[illegible]	849	827	[illegible]	456	408	[illegible]	357	409	[illegible]	3 830	3 783	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2016 – 2017 (stan na dzień 31 grudnia 2017r.).

Liczba dzieci umieszczonych w pieczy rodzinnej na dzień 31 grudnia 2017 r. wskazuje, że w stosunku do 2016 r., nastąpił wzrost liczby dzieci umieszczonych zarówno w rodzinach zastępczych zawodowych (o 1,4%), jaki i w rodzinnych domach dziecka (o 10,5 %). Natomiast w pozostałych formach rodzinnej pieczy zastępczej (rodziny zastępcze spokrewnione i niezawodowe) nastąpił spadek liczby dzieci.

Struktura wiekowa dzieci umieszczonych w pieczy rodzinnej wskazuje, że najliczniej reprezentowana jest nadal grupa wiekowa 7–13 lat (19 972) i tu odnotować należy nieznaczny spadek w porównaniu do 2016 r. – 20 208 dzieci. Na podobnym poziomie pozostaje liczba dzieci w grupie wiekowej 18–24 lat (10 083). W 2016 r. grupa ta liczyła 10 074 osób.

Zgodnie z danymi statystycznymi w 2017 r. z rodzinnych form pieczy zastępczej do rodzin naturalnych powróciło 2 159 dzieci, natomiast przysposobionych zostało 1 340 wychowanków. Liczba dzieci, które powróciły do swoich rodzin naturalnych w porównaniu z 2016 r. zmniejszyła się o 276.

W 2017 r. grupa pełnoletnich wychowanków w wieku 18–24 lata liczyła 10 083 osób. Dane statystyczne wskazują, że liczba dzieci, które po osiągnieciu pełnoletności pozostają w dotychczasowych rodzinach zastępczych i dotychczasowych rodzinnych domach dziecka, sukcesywnie z roku na rok wzrasta.

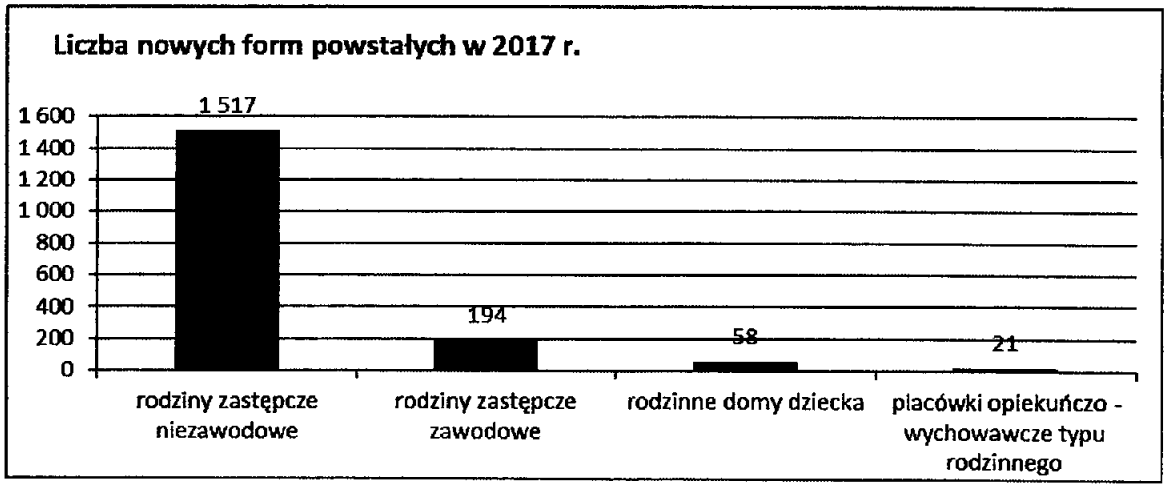
W 2017 r. 3936 pełnoletnich osób opuściło rodzinne formy pieczy zastępczej. Pełnoletni wychowankowie pieczy rodzinnej w 74% przypadków założyli własne gospodarstwa domowe (2919 osoby). Wynik ten należy uznać za bardzo dobry, świadczy on o dobrym przygotowaniu do życia tych osób, które pieczę rodzinną opuszczają.

Spośród osób pełnoletnich, które opuściły rodziny zastępcze w 2017 r. 239 powróciło do rodzin naturalnych, natomiast liczba dzieci powyżej 18. roku życia, które opuściły rodzinne domy dziecka i również powróciły do domów rodzinnych – 19.

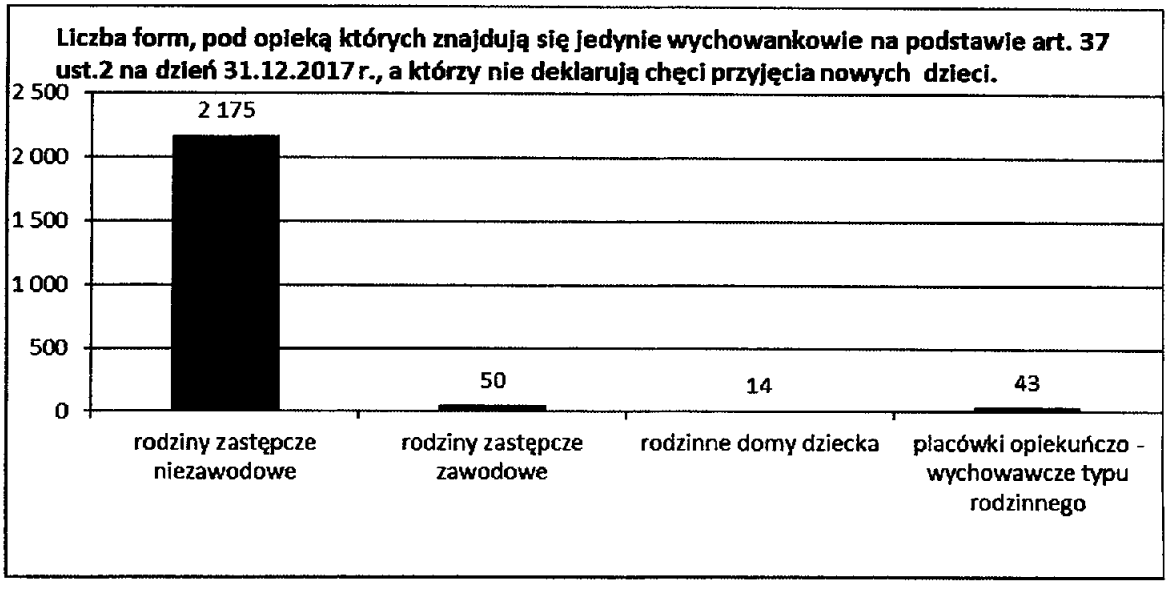
W rodzinnej pieczy zastępczej przebywało na koniec 2018 r. – 151 małoletnich matek.

Na podstawie danych, pozyskanych ze sprawozdania jednorazowego dotyczącego deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej, zaobserwować można równocześnie wrost nowopowstałych form rodzinnej pieczy zastępczej z 1724 w 2016 r. do 1790 w roku 2017 r., a zatem o 3,8%. Wzrost ten widoczny jest zarówno w liczbie: nowopowstałych rodzin niezawodowych (w 2017 r. – 1517, w 2016 r. – 1460), rodzin zastępczych zawodowych (w 2017 r. – 194, w 2016 r. – 191) oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego (w 2017 r. – 21, w 2016 r. – 15). Liczba nowopowstałych rodzinnych domów dziecka w 2017 r. wynosi 58, a zatem identycznie jak w roku poprzedzającym.

W 2017 r. struktura nowopowstałych form rodzinnych prezentuje się następująco:

Istonym wskaźnikiem, mającym wpływ na podaż miejsc w rodzinach zastępczych i placówkach typu rodzinnego, jest ilość takich form, w których przebywają wyłącznie wychowankowie na podstawie art. 37 ust.2, a którzy nie deklarują chęci przyjęcia nowych dzieci.

b) Wsparcie rodzin zastępczych – organizator i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej

We wspieraniu rodzin zastępczych w codziennych obowiązkach najważniejszą rolę pełni *koordynator rodzinnej pieczy zastępczej,* zatrudniony przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej.

W 2017 r. pod opieką 1 725 koordynatorów znalazło się 27 391 rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, tj. ponad 72% ogółu podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej (co oznacza wzrost w stosunku do 2016 r. o 2 pkt proc.). Pozytywnie należy ocenić wzrost o 82 liczby koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w stosunku do 2016 r. (tj. o 5%). Natomiast ciągle potrzebne jest jeszcze intensywniejsze wsparcie fachowe osób prowadzących rodzinne formy pieczy zastępczej. Zatrudnienie koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, analogicznie do zatrudnienia asystenta rodziny jest corocznie dofinansowywane z budżetu państwa. I tak na ten cel uruchomiono w 2017 r. łącznie kwotę 29 429,6zł[2], co umożliwiło zatrudnienie 1 548 koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej (w 2016 r. – 1 539 koordynatorów). W przypadku edycji Programu na dofinasowanie zatrudnienia koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej w 2017 r. zaproponowano powiatom zachętę w postaci preferencyjnego traktowania w 2018 r. tych jednostek, które zatrudnią koordynatora jedynie na podstawie umowy o pracę.

Liczba koordynatorów zatrudnionych w ramach Programu na podstawie umowy o pracę wyniosła 1 410, natomiast na podstawie umowy zlecenie – 150.

W 2017 r. rodzinom zastępczym i osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka udzielono 132 082 porad w ramach poradnictwa specjalistycznego. Jest to ponad 11% wzrost w stosunku do 2016 r. (118 764 porad).

Tab. 7. Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2014-2017

Województwo	Liczba powiatów	Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej				
		2014	2015	2016	2017	Dynamika rok 2016 = 100
Dolnośląskie	30	100	163	164	178	109
Kujawsko-pomorskie	23	63	79	81	81	100
Lubelskie	24	46	64	70	69	99
Lubuskie	14	38	62	72	72	100
Łódzkie	24	81	109	119	110	92
Małopolskie	22	62	91	90	84	93
Mazowieckie	42	126	175	182	193	106
Opolskie	12	19	35	34	35	103
Podkarpackie	25	47	70	73	76	104
Podlaskie	17	31	47	44	48	109
Pomorskie	20	81	121	123	119	97
Śląskie	36	146	198	198	199	101
Świętokrzyskie	14	37	53	60	65	108
Warmińsko-mazurskie	21	58	95	95	97	102
Wielkopolskie	35	79	141	147	198	135
Zachodniopomorskie	21	78	94	91	101	111
Ogółem	**380**	**1 092**	**1 597**	**1 643**	**1 725**	**105**

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2017 (stan na dzień 31 grudnia 2017 r.).

[2] Z kwoty 29 429,6 tys. zł uruchomionych z rezerwy celowej powiaty wydatkowały 28 415,6 tys. zł

Według stanu na 31 grudnia 2017 r. w 4 powiatach nie było zatrudnionych koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

Elementem wsparcia rodzinnej pieczy zastępczej, jest także możliwość powołania tzw. *rodziny pomocowej*. Rodziny te sprawują funkcję w przypadku czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka. Nieobecność osób sprawujących funkcję rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka może być spowodowana koniecznością skorzystania z przysługującego rodzinie prawa do wypoczynku, udziałem w szkoleniach, pobytem w szpitalu lub innymi nieprzewidzianymi trudnościami czy też zdarzeniami losowymi. Funkcję rodziny pomocowej mogą pełnić inne rodziny zastępcze niezawodowe i zawodowe lub osoby prowadzące rodzinny dom dziecka, a także osoby przeszkolone do pełnienia tych funkcji oraz osoby i rodziny przygotowane do przysposobienia dziecka.

Według stanu na koniec grudnia 2017 r. liczba rodzin pomocowych wynosiła 230, natomiast w ciągu całego roku łącznie rodzin pomocowych było 614, co oznacza wzrost o 6 w stosunku do 2016 r. Z ich pomocy skorzystało 462 rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka (w 2016 r. 454 rodziny i rodzinne domy dziecka), co oznacza 2% wzrost w stosunku do roku poprzedniego. W rodzinach objętych pomocą przebywało 1448 dzieci.

c) Świadczenia dla rodzin zastępczych

Wysokość świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dziecka w pieczy zastępczej jest zróżnicowana ze względu na to, czy jest to rodzina zastępcza spokrewniona, czy też niezawodowa, zawodowa lub rodzinny dom dziecka. Na dzieci o specjalnych potrzebach opiekuńczo-wychowawczych przysługują dodatki do świadczeń.
Dane o wydatkach na świadczenia przysługujące rodzinom zastępczym w 2017 r. zostały przedstawione w kolejnych tabelach:

Tab. 8. Wydatki na świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2014–2017

1.	Świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka umieszczonego w spokrewnionej rodzinie zastępczej	255 955	265 454	260 963	256 858	98
2.	Świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej niezawodowej, zawodowej lub w rodzinnym domu dziecka	291 556	301 665	299 749	298 775	100
3.	Dodatek na dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności	11 808	12 235	12 608	12 934	103

4.	Dodatek na dziecko umieszczone na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich	31	16	11	10	95

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2017.

Tab. 9. Inne świadczenia dla dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2014-2017

Lp.	Świadczenie	Wydatki (w tys. zł)			
		2014	2015	2016	2017
1.	Świadczenie jednorazowe na pokrycie niezbędnych kosztów związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka	7 336	6 978	5 853	6 570
2.	Świadczenie jednorazowe lub okresowe na pokrycie kosztów związanych z wystąpieniem zdarzeń losowych lub innych zdarzeń mających wpływ na jakość sprawowanej opieki	1 443	1 741	1 441	1 241
3.	Dofinansowanie do wypoczynku dziecka poza miejscem zamieszkania	2 342	3 363	3 426	3 397
4.	Środki finansowe na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego	10 623	13 995	15 384	15 988
5.	Świadczenie na pokrycie kosztów przeprowadzenia niezbędnego remontu	697	878	1 012	1 447
6.	Środki finansowe na pokrycie kosztów związanych z remontem lub ze zmianą lokalu	590	696	676	828
7.	Środki finansowe na pokrycie innych niezbędnych i nieprzewidzianych kosztów związanych z opieką i wychowaniem dziecka oraz funkcjonowaniem rodzinnego domu dziecka	163	312	491	521

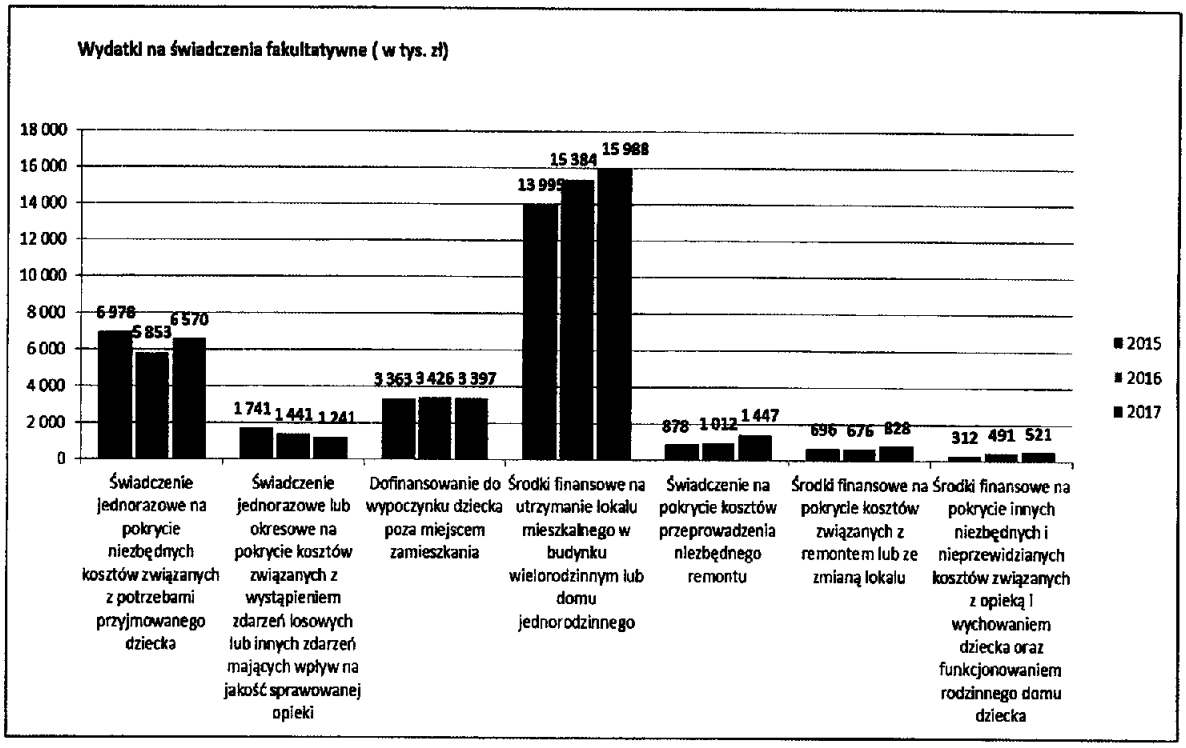
Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2017.

W 2017 r. z dodatków wychowawczych korzystało ponad 46 tys. dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej oraz 1,5 tys. dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego.

W 2017 r. na realizację dodatków wychowawczych i dodatków do zryczałtowanej kwoty (wraz z kosztami obsługi) wydatkowano łącznie 284 630,7 tys. zł. Wydatki na dodatki wychowawcze (wraz z kosztami obsługi) wyniosły 272 909,4 tys. zł, a na dodatki do zryczałtowanej kwoty (wraz z kosztami obsługi) 8721,4 tys. zł. Koszty obsługi dodatków wychowawczych i dodatków do zryczałtowanej kwoty wyniosły łącznie 2541 tys. zł.

Niżej zamieszczony wykres prezentuje wydatki powiatu na tzw. świadczenia fakultatywne w latach 2015–2017. Wskazuje on, że spadek wydatków powiatu nastąpił jednie w grupie dofinansowania do wypoczynku i świadczenia jednorazowego na pokrycie

wydatków związanych ze zdarzeniem losowym. Nie zaobserwowano jednak spadku liczby świadczeń.

Tab. 10. Wydatki na wynagrodzenia rodziny zastępczej zawodowej oraz prowadzącego rodzinny dom dziecka i wydatki na ten cel w latach 2014–2017

Lp.	Rodzaj wynagrodzenia	Wydatki				
		2014	2015	2016	2017	Dynamika rok 2016 = 100
		w tys. zł				
1.	Wynagrodzenia dla rodziny zastępczej zawodowej	66 917	68 975	71 384	73 660	103
1.1.	za pełnienie funkcji zawodowej rodziny zastępczej	43 892	45 608	48 617	51 369	106
1.1.1	świadczenie za pełnienie funkcji rodziny pomocowej	385	357	291	425	146
1.2.	za okres pełnienia funkcji pogotowia rodzinnego	23 024	23 367	22 767	22 290	98

1.2.1	dodatek dla rodziny, w której przebywa przez okres dłuższy niż 10 dni w miesiącu kalendarzowym więcej niż troje dzieci lub co najmniej jedno dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności	1 814	1 726	1 575	1 715	109
2.	Wynagrodzenie dla osób prowadzących rodzinny dom dziecka	13 990	17 859	20 133	22 126	110
2.1	świadczenie za pełnienie funkcji rodziny pomocowej	123	289	195	75	38
3.	Wynagrodzenie dla zleceniobiorców oraz osób zatrudnionych w rodzinnym domu dziecka, z tytułu:	3 955	5 484	6 371	8 269	130
3.1	umowy o pracę	282	282	381	475	125
3.2	umowy o świadczenie usług	3 909	5 202	6 328	8 102	128
4.	Wynagrodzenie dla zleceniobiorców oraz osób zatrudnionych w rodzinie zastępczej zawodowej lub rodzinie zastępczej niezawodowej, z tytułu:	3 086	5 221	5 381	6 598	123
4.1	umowy o pracę	29	157	204	268	132
4.2	umowy o świadczenie usług	3 167	5 064	5 536	6 755	122

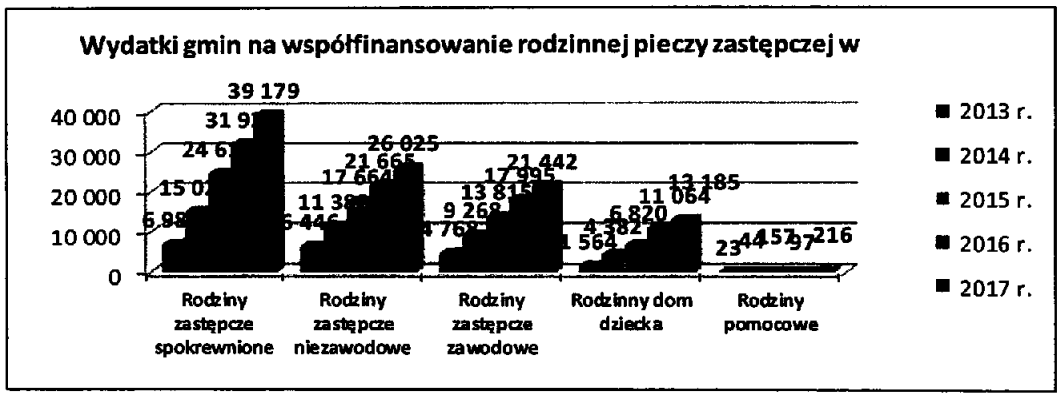
Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2017.

Osoby prowadzące zawodowe rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka otrzymują za swoją pracę wynagrodzenie, które obejmuje również czas pozostawania w gotowości do świadczenia pracy. Zgodnie z ustawą osoby te mają prawo do wypoczynku od sprawowania opieki w wymiarze 30 dni kalendarzowych rocznie. Zaobserwować można ok. 6% wzrost wydatków na wynagrodzenia w rodzinach zastępczych zawodowych i 10% w rodzinnych domach dziecka. Największy wzrost wydatków z tytułu wynagrodzeń obserwuje się w wynagrodzeniach osób do pomocy w opiece nad dzieckiem i przy pracach gospodarczych (nawet o 30% w rodzinnych domach dziecka).

Biorąc pod uwagę wydatki jednostek samorządu terytorialnego poziomu powiatowego na świadczenia dla rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, łącznie z wynagrodzeniami, średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej wynosił w 2017 r. ok. 1052 zł i wzrósł w stosunku do roku poprzedniego o 1,3% (w 2016 r. 1038 zł), w rodzinie zastępczej zawodowej i rodzinnym domu dziecka – 2134 zł, co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 0,9% (w 2016 r. 2115 zł). Kwoty powyższe nie zawierają kosztów wsparcia rodzinnej pieczy zastępczej m.in. kosztów organizatora rodzinnej pieczy zastępczej oraz zatrudnienia koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

Wraz z wejściem w życie ustawy, z dniem 1 stycznia 2012 r. gminy rozpoczęły współfinansowanie pobytu dzieci – mieszkańców danej gminy – według zasady: 10% kosztów pobytu dziecka w pieczy zastępczej po umieszczeniu w pierwszym roku

po wejściu w życie ustawy, tj. w 2012 r., 30% – w drugim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej i 50% – w trzecim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej.

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2013 – 2017.

W 2017 r. wydatki gmin związane ze współfinansowaniem pobytu dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej wyniosły 100 047 tys. zł i były o 17 299 tys. zł, tj. o 21% wyższe niż w 2016 r. Wkład poniesiony przez gminy stanowił 14,1% ogółu wydatków na świadczenia dla rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz na wynagrodzenia dla osób pełniących funkcję rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka w 2017 r. (w roku 2016 – 11,7%).

d) Rekrutacja i dobór kandydatów do sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej

Rekrutacja i dobór kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej dokonuje się w oparciu o procedury określone w ustawie. Jest to zadanie własne powiatu. Ustawa w art. 42 szczegółowo określa wymagania, które musi spełniać osoba, która chciałaby pełnić funkcję rodziny zastępczej. Należy jednak w tym miejscu podkreślić, że ostateczną decyzję w tej sprawie podejmuje każdorazowo sąd opiekuńczy, powierzając skonkretyzowanym kandydatom pieczę zastępczą nad dzieckiem.

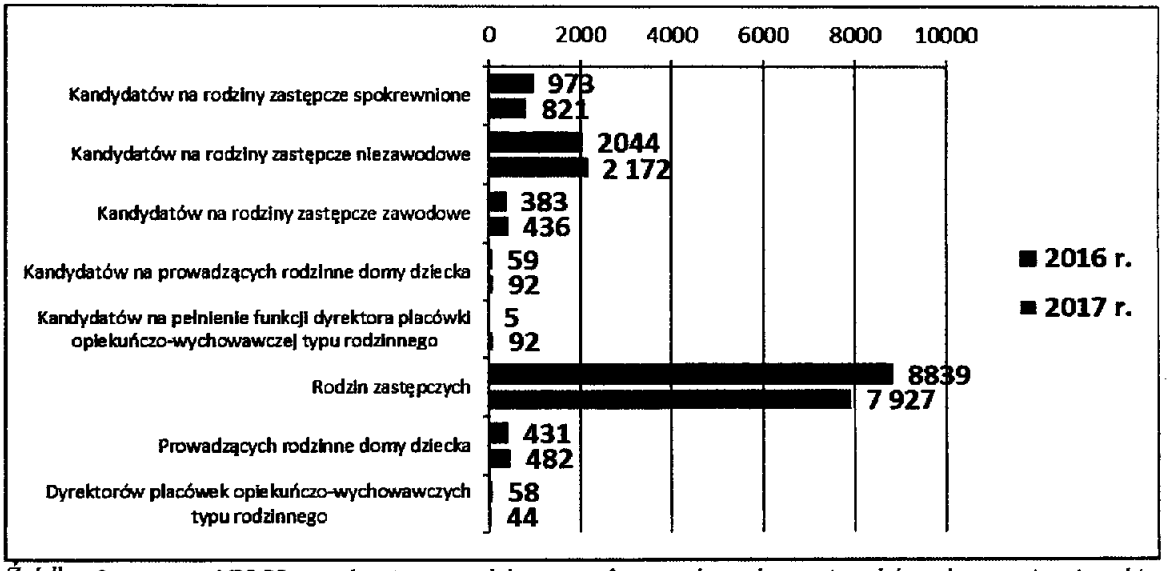
e) Szkolenie rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka

Szkolenie rodzin zastępczych stanowi jeden z istotnych elementów systemu rodzinnej pieczy zastępczej. Bez dobrego przygotowania merytorycznego i praktycznego rodziny zastępcze nie byłyby niejednokrotnie w stanie podołać trudom rodzicielstwa zastępczego. Jest ono przeprowadzane na podstawie programów szkoleniowych dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej, zatwierdzonych decyzją Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

W 2017 r. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wydał 20 decyzji zatwierdzających w sprawie szkoleń dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej. W roku sprawozdawczym 2017 przeszkolono 12 066 osób (w 2016 r. – 12 972)

tj.: kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, do prowadzenia rodzinnych domów dziecka lub do prowadzenia placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego, a także funkcjonujące rodziny zastępcze, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego. Stanowi to 6,9 procentowy spadek liczby osób przeszkolonych ogółem w stosunku do 2016 r..
Spadek osób przeszkolonych w stosunku do 2016 r. odnotowano w liczbie kandydatów na rodziny zastępcze spokrewnione, ale również w liczbie osób przeszkolonych, stanowiących rodziny zastępcze oraz dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych. Wzrost osób przeszkolonych w stosunku do roku 2016 r. widoczny jest w liczbie przeszkolonych kandydatów na rodziny zastępcze niezawodowe, kandydatow na rodziny zastępcze zawodowe, kandydatow na prowadzących rodzinne domy dziecka, kandydatów na pełnienie funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego, a także w liczbie osób prowadzących rodzinne domy dziecka. Poniżej przedstawiony wykres obrazuje dokładnie niniejsze zjawisko.

Liczba osób przeszkolonych w zakresie pieczy zastępczej w latach 2016 i 2017

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2015 – 2017.

2. Instytucjonalna piecza zastępcza

a) Struktura

Zgodnie z przepisami ustawy, placówki opiekuńczo-wychowawcze zobowiązane są zapewnić dzieciom całodobową opiekę i wychowanie. Celem działania instytucjonalnej pieczy zastępczej jest jak najlepsze zabezpieczenie dobra dziecka, w sytuacji, gdy nie może być ono umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej.
Przede wszystkim ustawa wyraźnie ogranicza rolę instytucji w opiece nad małoletnimi pozbawionymi opieki rodziców biologicznych – przez wskazanie terminów etapowego zmniejszania liczby wychowanków placówek i podwyższania granicy wieku dla dzieci umieszczanych w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Zmiany te następują etapowo,

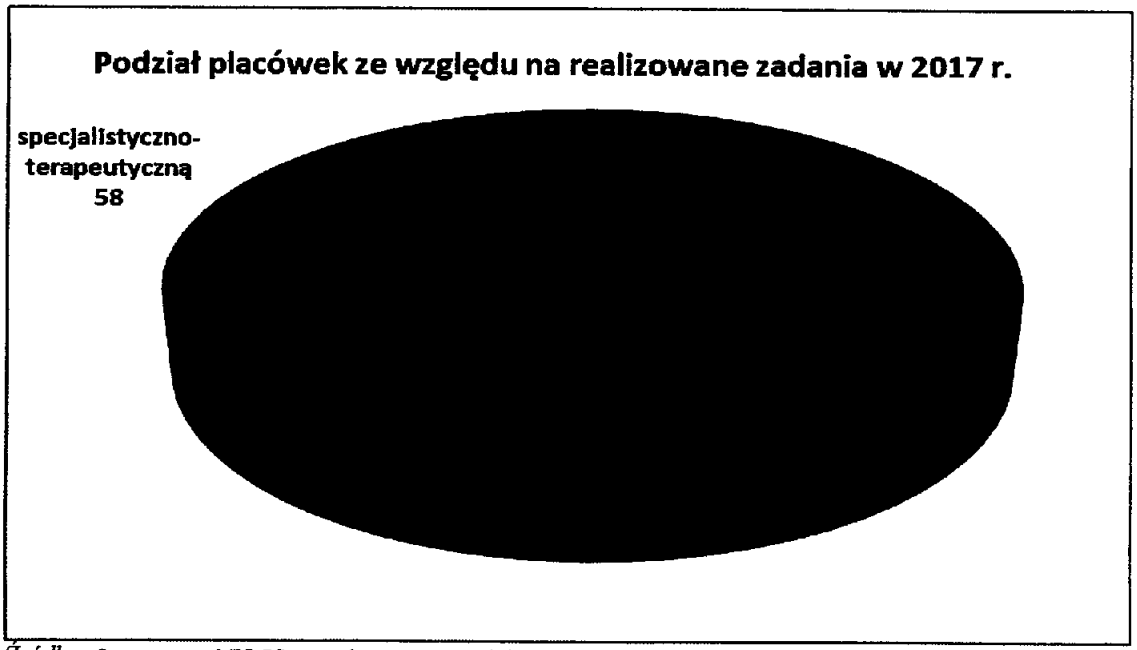
by samorządy terytorialne mogły się do nich odpowiednio organizacyjnie i finansowo przygotować.

W ustawie realizowane są zalecenia odnośnie do deinstytucjonalizacji, zawarte w *Ogólnoeuropejskich wytycznych dotyczących przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności,* jak również w dokumencie komplementarnym *Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej w celu przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności – zestaw narzędzi,* przygotowanych przez Europejską Grupę Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki Świadczonej na Poziomie Lokalnych Społeczności, działającej przy Komisji Europejskiej.

Przepisy ustawy wprowadziły znaczne ograniczenie roli placówek opiekuńczo -wychowawczych w opiece nad dzieckiem - przez regulacje nakazujące umieszczanie w nich wyłącznie dzieci powyżej 10. roku życia. Zmiany powyższe są wprowadzane sukcesywnie w kolejnych latach, tak, aby z dniem 1 stycznia 2020 r. wiek dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych nie był niższy niż 10 lat.

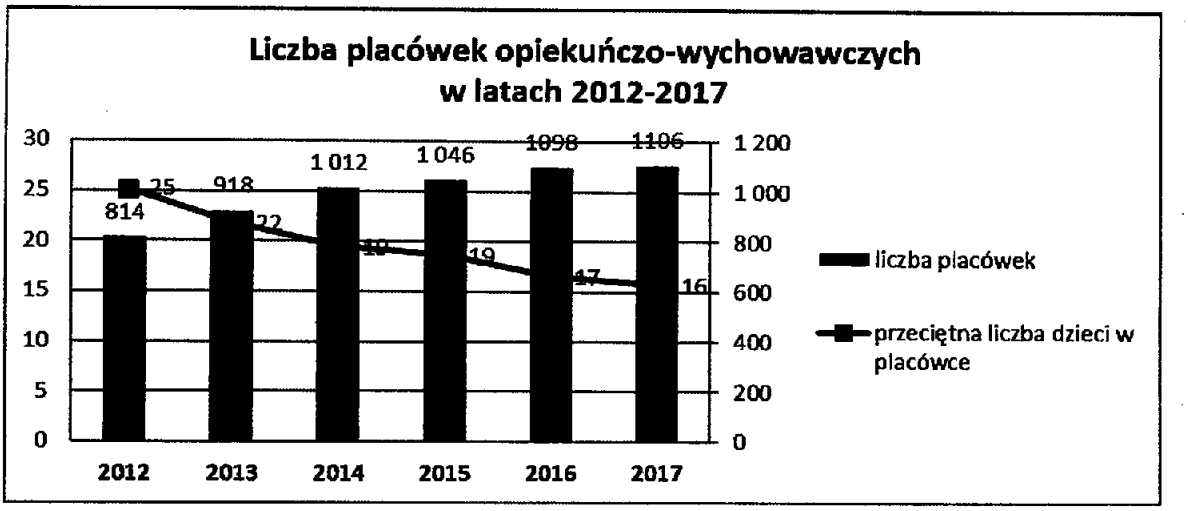
Ustawa wprowadziła okres przejściowy dochodzenia do standardu liczby dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, funkcjonujących przed dniem 1 stycznia 2012 r., tak aby zmiany te miały charakter ewolucyjny. Placówki te do dnia 2 stycznia 2021 r. powinny uzyskać standard 14-osobowy. Obecnie jest to standard 30-osobowy.

Na dzień 31 grudnia 2017 r. działało na terenie Polski ogółem 1106 placówek opiekuńczo-wychowawczych, co oznacza zwiększenie liczby placówek w stosunku do 2016 r. o 8.

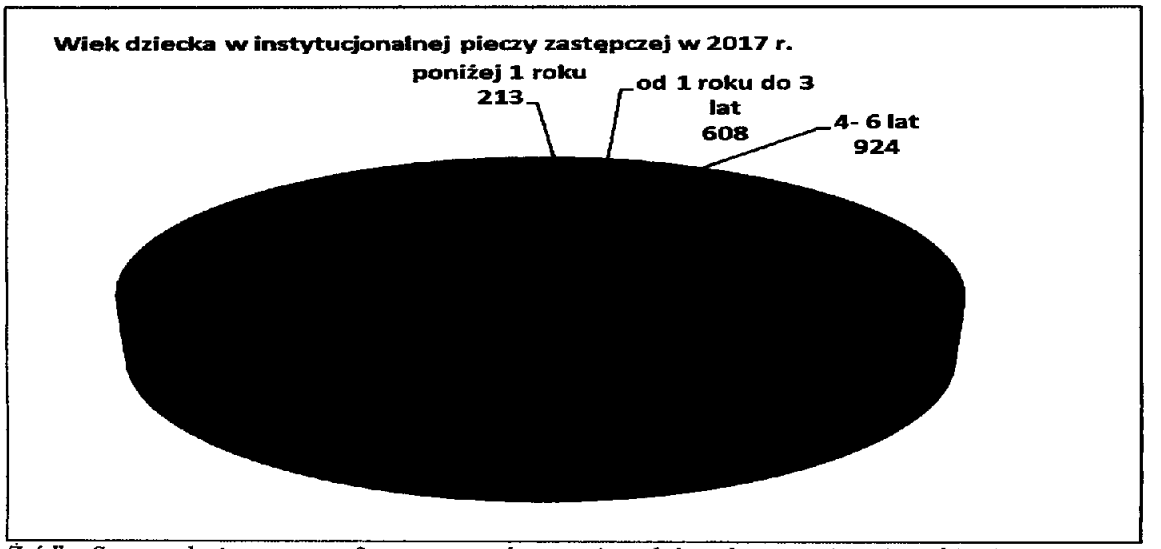
Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w 2017 (stan na dzień 31 grudnia).

Natomiast poniższy wykres prezentuje – co ocenić należy pozytywnie - spadek przeciętnej liczby dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

Na dzień 31 grudnia 2017 r. w placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywało nadal 1 384 dzieci poniżej 7. roku życia, w tym z powodu: pobytu wraz z małoletnią matką – 105 dzieci, stanu zdrowia – 89 dzieci, pobytu ze starszym rodzeństwem – 620 dzieci, z innego ważnego powodu (art. 95 ust. 2 ustawy) – 147 oraz z powodu braku wolnych miejsc w pieczy rodzinnej – 322 dzieci. Pamiętać jednak należy, że na koniec roku 2017 – według badania jednorazowego dotyczącego procesu deinstytucjonalizacji – było wolnych 1350 miejsc w pieczy o charakterze rodzinnym. Miejsca te w wielu sytuacjach były blokowane przez samorząd powiatu na przyjęcie dzieci z własnego powiatu.
Ponadto w placówkach na dzień 31 grudnia 2017 r. przebywało 1795 dzieci w wieku od 7 do 10 lat.

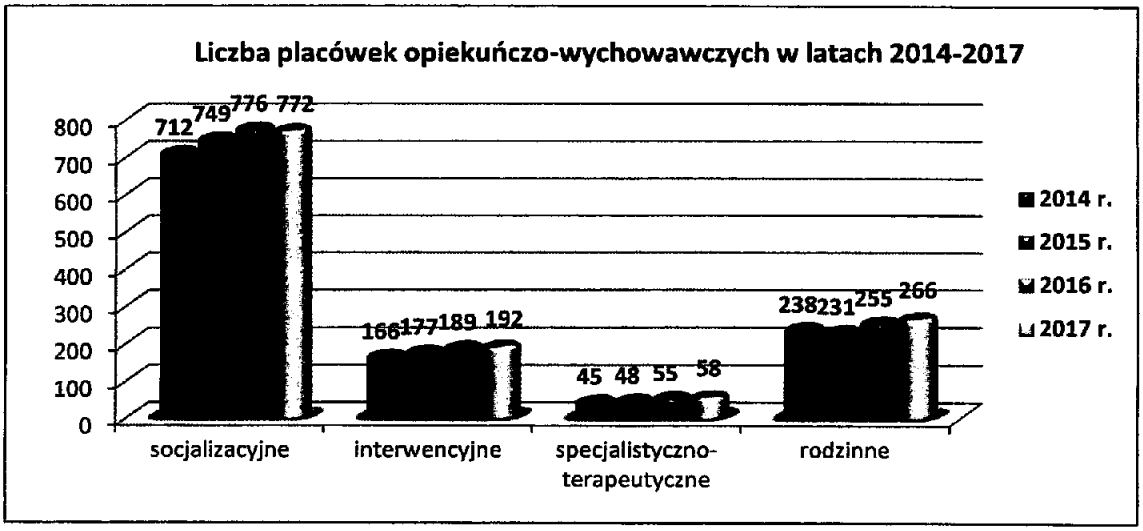
Poniższy wykres przedstawia szczegółowo wiek dzieci przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej:

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (stan na dzień 31 grudnia 2017 r.).

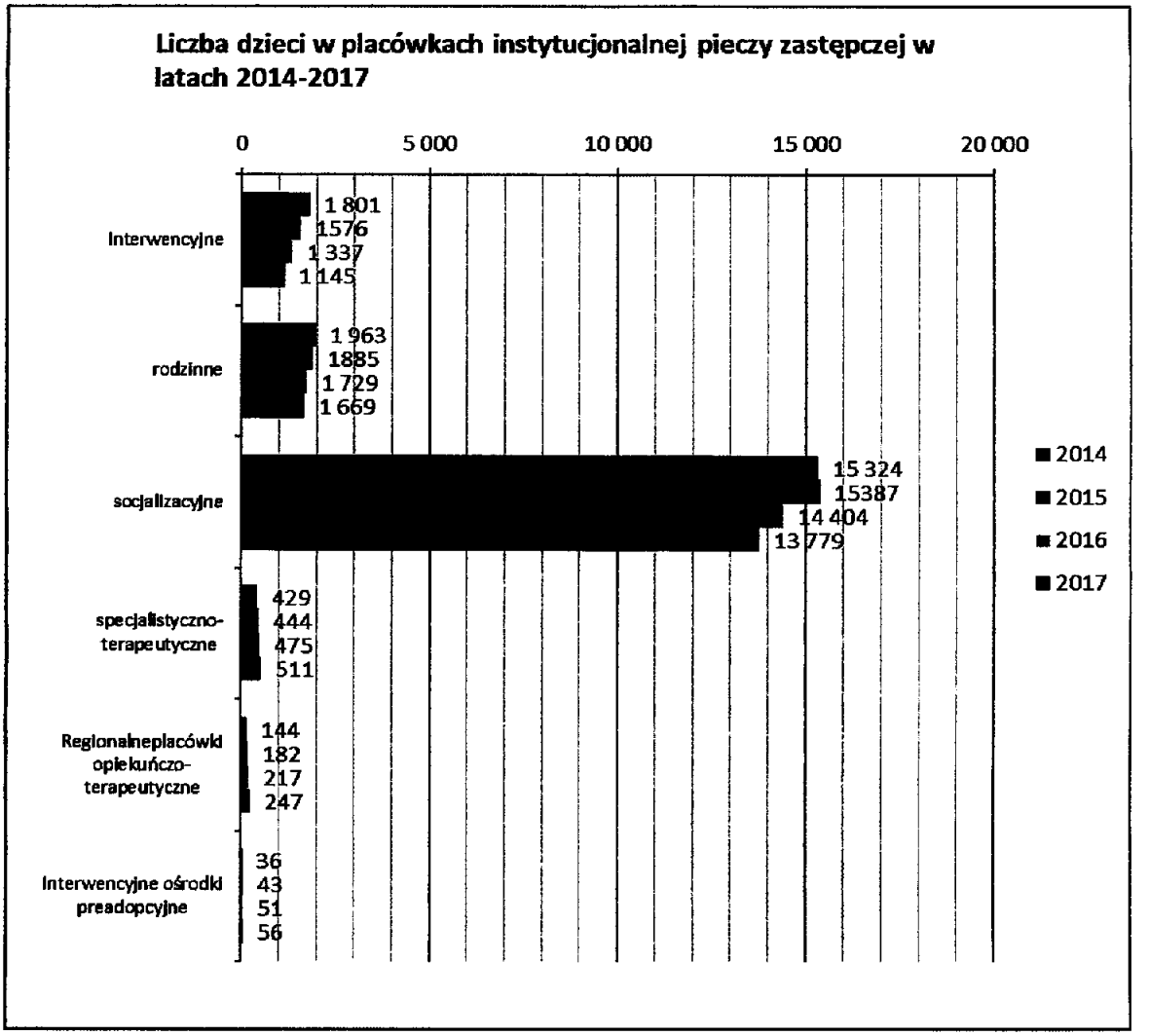
Na 1106 placówek opiekuńczo-wychowawczych funkcjonujących na koniec 2017 r., 376 placówek działało na zlecenie samorządu powiatowego jako placówki niepubliczne.

Poniższe wykresy przedstawiają podział placówek opiekuńczo-wychowawczych na poszczególne typy (socjalizacyjne, interwencyjne, specjalistyczno-terapeutyczne, rodzinne) oraz porównanie liczby placówek opiekuńczo-wychowawczych różnych typów w latach 2014–2017.

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2017 (stan na dzień 31 grudnia).

Porównując liczbę placówek opiekuńczo-wychowawczych poszczególnych typów działających na koniec 2017 r. z 2016 r., należy stwierdzić, że nadal najwięcej działa placówek socjalizacyjnych (jest ich o 4 placówki mniej niż w 2016 r.). W niewielkim zakresie zwiększyła się liczba placówek interwencyjnych (o 3 placówki). Liczba placówek rodzinnych zwiększyła się o 11. W niewielkim stopniu (o 3 placówki) zwiększyła się liczba placówek specjalistyczno-terapeutycznych. Należy przypomnieć, że ten typ placówek opiekuńczo wychowawczych został wprowadzony dopiero w 2012 r., a 58 nowych wysoko wyspecjalizowanych placówek dla 14 dzieci można zaliczyć do pozytywnych zmian, które zachodzą w instytucjonalnej pieczy zastępczej.
Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego wzrosła do 266 (w roku 2016 – 255 placówek), co uznać należy za dobry kierunek, bowiem wydaje się zasadne włączenie tej formy pieczy instytucjonalnej w statystyce ustawy do rodzinnych form pieczy zastępczej. W istocie forma ta jedynie organizacyjnie odbiega od form rodzinnych, natomiast z punktu widzenia sposobu sprawowania opieki przypomina formy rodzinne.
Na dzień 31 grudnia 2017 r. w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej (w tym także prowadzonych przez marszałków województw) przebywało łącznie 17 407 dzieci. W porównaniu z 2016 r. **było to o 805 dzieci mniej**.

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2017 (stan na dzień 31 grudnia).

Najwięcej dzieci przebywało w placówkach typu socjalizacyjnego (13 779). Liczba dzieci w tych placówkach zmniejszyła się w porównaniu z 2016 r. o 625 dzieci. W placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego przebywało 1669 dzieci (w 2016 r. – 1729 dzieci). Liczba dzieci w tych placówkach zmniejszyła się w porównaniu z 2016 r. o 60.

W placówkach interwencyjnych przebywało 1145 dzieci (w 2016 r. – 1337 dzieci). Liczba dzieci w tych placówkach zmniejszyła się w porównaniu z 2016 r. o 192. W 58 placówkach specjalistyczno-terapeutycznych na koniec 2017 r. przebywało 511 dzieci i w porównaniu do 2016 r. liczba ta zwiększyła się o 35 dzieci.

W 2017 r. z instytucjonalnych form pieczy zastępczej do rodzin naturalnych powróciło 1 900 dzieci, natomiast przysposobionych zostało 453 wychowanków odpowiednio placówek opiekuńczo-wychowawczych, interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych oraz regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych.

W 2017 r. grupa pełnoletnich wychowanków instytucjonalnej pieczy zastępczej w wieku 18–24 lata liczyła 2122 osób. W 2016 r. liczba ta wyniosła 2179 osób.

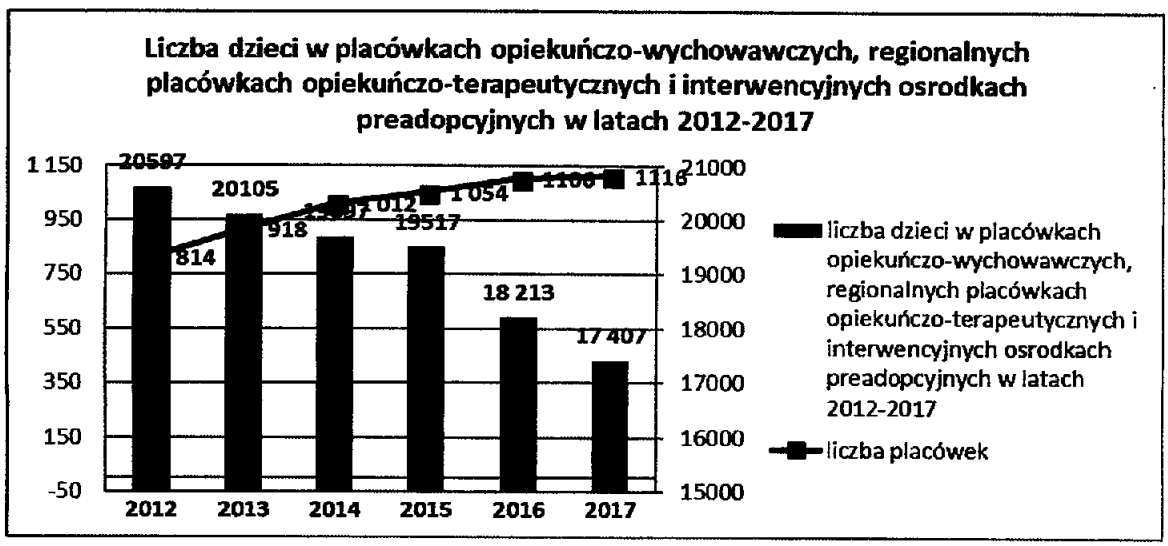
W 2017 r. 2474 pełnoletnich osób opuściło placówki opiekuńczo-wychowawcze, z czego 862 osoby (tj. 35%) powróciło do swoich rodzin naturalnych, natomiast 1252 osoby (tj. 51%) założyły własne gospodarstwa domowe. Fakt ten, w zestawieniu z 74% dzieci, które założyły własne gospodarstwa opuszczając rodziny zastępcze, zdaje się świadczyć o gorszym przygotowaniu do startu w dorosłość dzieci - wychowanków instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Miejsce w pieczy zastępczej znalazły również małoletnie matki z dziećmi, w tym w placówkach znalazło 75 małoletnich matek (dane na koniec roku).

Na dzień 31 grudnia 2017 r. w trzech działających w Polsce w *interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych* (placówki dla małych dzieci, do 1. roku życia, które wymagają specjalistycznej opieki oraz w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej) przebywało łącznie 56 dzieci.

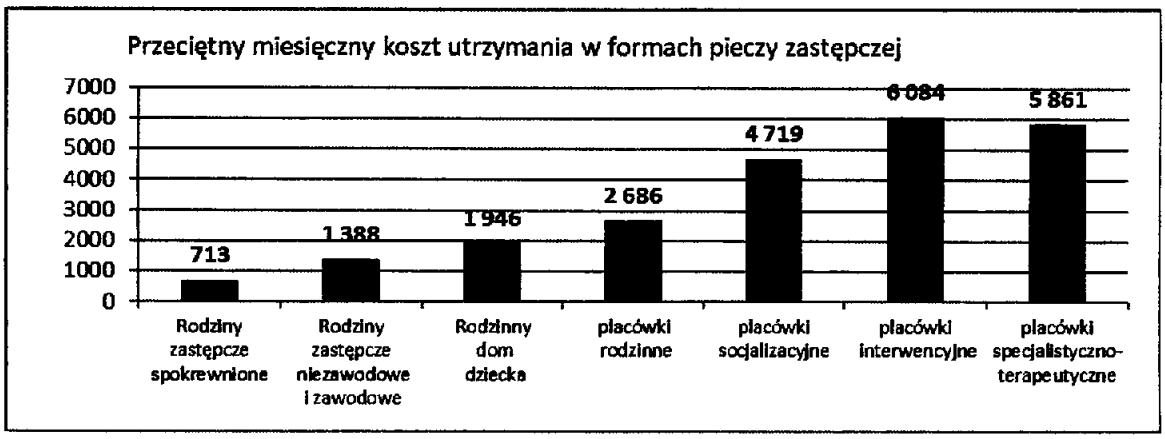
W okresie sprawozdawczym działało dziesięć regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych, w tym po jednej prowadzonej przez samorząd województwa podlaskiego, pomorskiego, świętokrzyskiego, zachodniopomorskiego, dwie w województwie podkarpackim i cztery w województwie śląskim. Regionalne placówki opiekuńczo terapeutyczne to placówki dla dzieci wymagających bardzo intensywnych oddziaływań o charakterze leczniczym i terapeutycznym. Niektóre z tych placówek mają charakter quasi leczniczy. Na koniec 2017 r. w placówkach tych przebywało łącznie 247 dzieci.

Poniższy wykres zestawia liczbę placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej z liczbą dzieci ogółem w pieczy instytucjonalnej w latach 2012–2017.

b) Wydatki

Biorąc pod uwagę wydatki powiatów, ponoszone na utrzymanie (wydatki bieżące) placówek opiekuńczo-wychowawczych (bez regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych), wynoszące łącznie ponad 971 mln zł w 2017 r., średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej wynosił w 2017 r. ok. **4648 zł**, zatem był wyższy o 10,5% niż w 2016 r. (4206 zł). Średni miesięczny koszt utrzymania dziecka nie zawiera kosztów związanych z zadaniami realizowanymi przez powiatowe centra pomocy rodzinie. Dla porównania koszt utrzymania dziecka w rodzinie zastępczej zawodowej i w rodzinnym domu dziecka to **2122 zł, czyli ok. 45% kwoty** średniego miesięcznego kosztu utrzymania dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej. Poniższy wykres prezentuje koszty utrzymania w różnych formach pieczy zastępczej.

Wydatki związane z prowadzeniem regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych wyniosły w 2017 r. odpowiednio 15,4 mln zł i 4 mln zł.

W 2012 r. gminy rozpoczęły współfinansowanie pobytu dzieci, które po raz pierwszy trafiły do pieczy zastępczej. W okresie sprawozdawczym roku 2016 gminy ponosiły już 10%, 30% i 50% wydatków na ich pobyt w pieczy zastępczej. Wydatki gmin związane ze współfinansowaniem pobytu dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej wyniosły w 2017 r. 137,8 mln zł, co stanowi 13,9% ogółu wydatków z budżetów powiatów na wydatki bieżące poniesione na rzecz instytucjonalnej pieczy zastępczej. W 2016 r. wydatki gmin związane ze współfinansowaniem pobytu dzieci w instytucjonalnej pieczy zastęczej wyniosły 118,7 mln zł, co stanowiło 12,8% ogółu wydatków poniesionych na rzecz instytucjonalnej pieczy zastępczej.

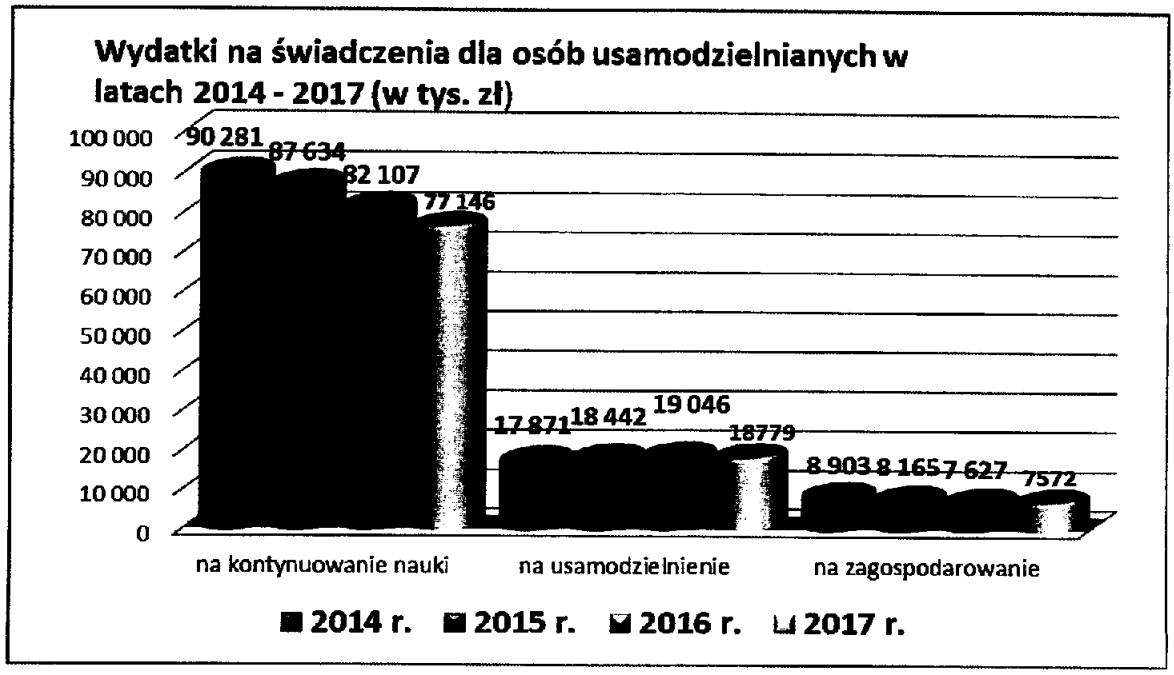
IV. Sytuacja osób pełnoletnich opuszczających pieczę zastępczą

Osobie opuszczającej, po osiągnięciu pełnoletności, rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną przysługuje pomoc na usamodzielnienie.
Przez osobę usamodzielnianą rozumie się również osobę, której pobyt w rodzinnej pieczy zastępczej ustał na skutek śmierci osób tworzących rodzinę zastępczą lub osoby prowadzącej rodzinny dom dziecka, w okresie 6 miesięcy przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletności.
W ustawie wyróżniono następujące formy pomocy dla ww. kategorii osób:

1) pomoc na:
   a) kontynuowanie nauki,
   b) usamodzielnienie,
   c) zagospodarowanie;
2) pomoc w uzyskaniu:
   a) odpowiednich warunków mieszkaniowych,
   b) zatrudnienia;
3)) pomoc prawna i psychologiczna .

Pomoc ta może mieć charakter pieniężny (przyznanie świadczenia pieniężnego) lub niepieniężny (pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej, pomoc prawna i psychologiczna). Dodatkowo, formą pomocy dla osób usamodzielnianych zapewnianą przez powiat jest udzielanie wsparcia w procesie usamodzielnienia.

W 2017 r. udzielono łącznie 167 078 świadczeń dla osób pełnoletnich. Liczba ta nie obejmuje pomocy prawnej i psychologicznej.

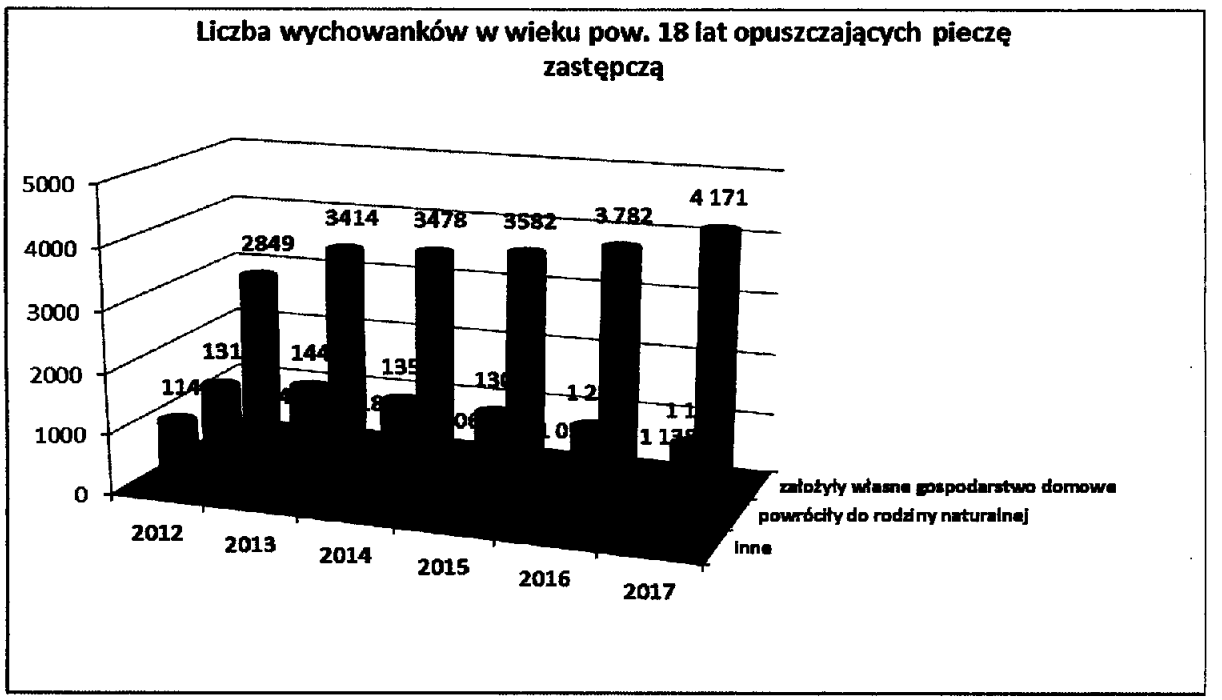
Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2017.

Zatem liczba świadczeń (pieniężnych i niepieniężnych) przyznanych w 2017 r. osobom usamodzielniającym się spadła w stosunku do 2016 r. o 5,6 % (177 tys. świadczeń).

Biorąc pod uwagę uśrednioną dla 2017 r. liczbę wychowanków w wieku 18–24 lata, przeciętna wartość wsparcia dla wychowanka z tytułu kontynuowania nauki wyniosła 6 041 zł rocznie. Wartość ta dla 2016 r. wyniosła 6582 zł, co oznacza spadek o 8,2% do roku poprzedniego.

Analiza wydatków i liczby świadczeń na usamodzielnienie i zagospodarowanie wskazuje na niewielki spadek wartości przeciętnego świadczenia w przypadku usamodzielnienia
z 4758 zł w 2016 r. do 4733 zł w 2017 r. (spadek o 0,5%) i w przypadku świadczenia na zagospodarowanie z 2269 zł w 2016 r. do 2227 zł w 2017 r. (spadek o 1,8%).

Po analizie danych w liczbach bezwzględnych można zaobserwować spadek liczby świadczeń udzielanych osobom usamodzielniającym się na kontynuowanie nauki, na zagospodarowanie i liczby przypadków pomocy w uzyskaniu zatrudnienia oraz wzrost liczby przypadków pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych. Zamieszczony poniżej wykres w istocie podsumowuje w statystycznej formie efekty procesu usamodzielnienia. Wydaje się bowiem, że z punktu widzenia trwałego efektu społecznego, świadectwem jakości pieczy zastępczej jest przygotowanie wychowanka do dorosłego życia. Jednym z takich elementów, oprócz budowania systemu wartości, jest umiejętność wejścia w role społeczne w życiu dorosłym i uzyskanie samodzielności. Jak wynika z danych statystycznych z roku na rok zwiększa się liczba wychowanków, którzy zakładają własne gospodarstwa domowe.

V. Adopcja

1. Ośrodki adopcyjne

Od 1 stycznia 2012 r. organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych stanowi zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej, realizowane przez samorząd wojewódzki lub na jego zlecenie przez podmioty niepubliczne. Zadanie to finansowane jest z budżetu państwa. W 2017 r. na organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych wydatkowano kwotę 34 498 tys. zł, w tym środki z budżetu państwa (34 012 tys. zł) stanowiły 98,6%.

W 2017 r. liczba i struktura ośrodków adopcyjnych nie uległa zmianie względem 2016 r. Na terenie kraju funkcjonowało 65 ośrodków adopcyjnych, w tym 60% stanowiły ośrodki publiczne.

Tab. 11. Ośrodki adopcyjne w Polsce wg województw

Województwo	Ośrodki publiczne	Ośrodki publiczne – filie	Ośrodki niepubliczne
Dolnośląskie	1	0	2
Kujawsko-pomorskie	1	3	2
Lubelskie	1	3	0
Lubuskie	2	0	1
Łódzkie	1	1	2
Małopolskie	1	0	4
Mazowieckie	1	5	3
Opolskie	1	0	1
Podkarpackie	1	0	0
Podlaskie	1	1	0
Pomorskie	1	0	1
Śląskie	1*	5	4
Świętokrzyskie	1	0	0
Warmińsko-mazurskie	1	2	0
Wielkopolskie	1	2	3
Zachodniopomorskie	2	0	2
SUMA	18	22	25

*w woj. śląskim istnieje ośrodek w formie 5 OA filialnych.

Zadaniem ośrodków adopcyjnych jest prowadzenie procedury przysposobienia. Zadanie to należy do wyłącznych kompetencji ośrodków, które w ramach swoich działań wydają między innymi opinie kwalifikacyjne dla kandydatów do przysposobienia dziecka, biorą udziału w posiedzeniach w sprawie okresowej oceny sytuacji dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej oraz prowadzą szkolenia dla kandydatów na rodziny przysposabiające i rodziny zastępcze.

W 2017 r. ośrodki adopcyjne wydały 3034 opinii kwalifikacyjnych dla kandydatów do przysposobienia dziecka.

Zgodnie z ustawą kandydaci do przysposobienia muszą ukończyć szkolenie dla kandydatów do przysposobienia dziecka. Ramowy program tego szkolenia jest zatwierdzany, na wniosek podmiotu wnoszącego, przez ministra właściwego do spraw rodziny. W 2017 r. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wydał 22 takie decyzje. W roku sprawozdawczym na kandydatów do przysposobienia dziecka przeszkolono 2999 osób, co oznacza niewielki spadek w stosunku do 2016 r. (3152 osób).

W 2017 r. ośrodki adopcyjne udzielały specjalistycznych porad. Najwięcej z nich udzielono rodzinom przysposabiającym (40 189 porad). Pomoc w ośrodkach adopcyjnych uzyskiwały też rodziny naturalne (3 944 porad). Ośrodki adopcyjne udzielały także wsparcia psychologiczno-pedagogicznego w postępowaniu postadopcyjnym, a działania w tym zakresie podejmowano 7958 razy. W stosunku do 2016 r. nastąpił w tym zakresie kolejny wzrost aktywności ośrodków adopcyjnych (w 2016 r. – 7292 porady).

2. Przysposobienie krajowe

W 2017 r. ośrodki adopcyjne zakwalifikowały do przysposobienia 2424 dzieci (w roku 2016 – 3001 dzieci). Z danych Ministerstwa Sprawiedliwości, dotyczących ewidencji spraw o przysposobienie w sądach rodzinnych, wynika, że w 2017 r. sądy orzekły przysposobienie wobec 2866 dzieci, w tym, w przypadku 137 dzieci, wnioskujący o przysposobienie posiadali miejsce zamieszkania poza terytorium Polski.

W 2017 r. w stosunku do 2016 r. liczba dzieci przysposobionych ogółem zmalała o 399 dzieci, tj. o 12,2%, w tym liczba dzieci przysposobionych przez osoby zamieszkałe za granicą zmniejszyła się o 52% (w 2016 r. – 286 dzieci). Zmniejszyła się jednocześnie o 16% liczba dzieci, wobec których przed przysposobieniem wyrażono tzw. zgodę blankietową (zgoda rodziców biologicznych na adopcję dziecka bez wskazania osób przysposabiających).

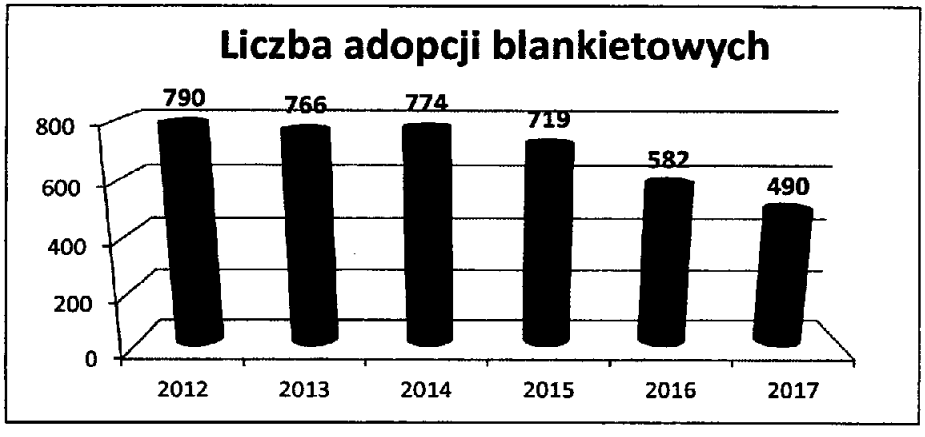
Tab. 12. Przysposobienie według liczby przysposabianych dzieci w latach 2011-2017

Lata	Liczba przysposobionych dzieci		
	Ogółem orzeczone	w tym	
		przez osoby zamieszkałe za granicą	blankietowe
2011	3 315	296	751
2012	3 486	274	790

2013	3 537	312	766
2014	3 492	294	774
2015	3 361	279	719
2016	3 265	286	582
2017	2 866	137	490

Źródło: na podstawie sprawozdawczości Ministerstwa Sprawiedliwości.

Liczba adopcji blankietowych w latach 2012–2017

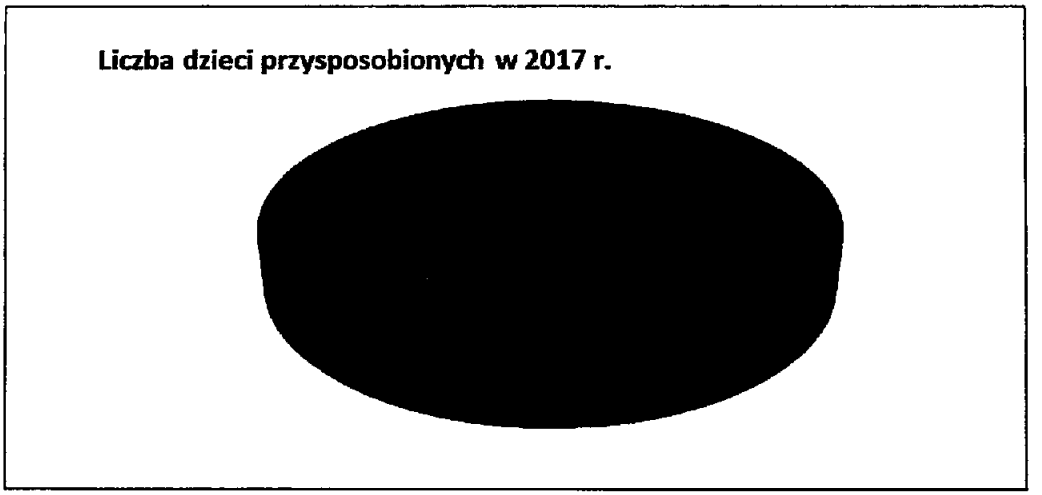
Źródło: na podstawie sprawozdawczości Ministerstwa Sprawiedliwości.

Z danych Ministerstwa Sprawiedliwości wynika, iż w 2017 r. przysposobiono 1219 dzieci w wieku do 4 lat, w tym w wieku do 1. roku życia przysposobiono 417 dzieci i jest to znaczny spadek w porównaniu do 2016 r. (552 dzieci).

Tak jak w poprzednich latach, najmniej przysposobiono dzieci w wieku 10 lat i więcej – było to 595 dzieci. Liczba dzieci adoptowanych w grupie wiekowej ponad 15 lat wyniosła 224 (234 – w 2016 r.).

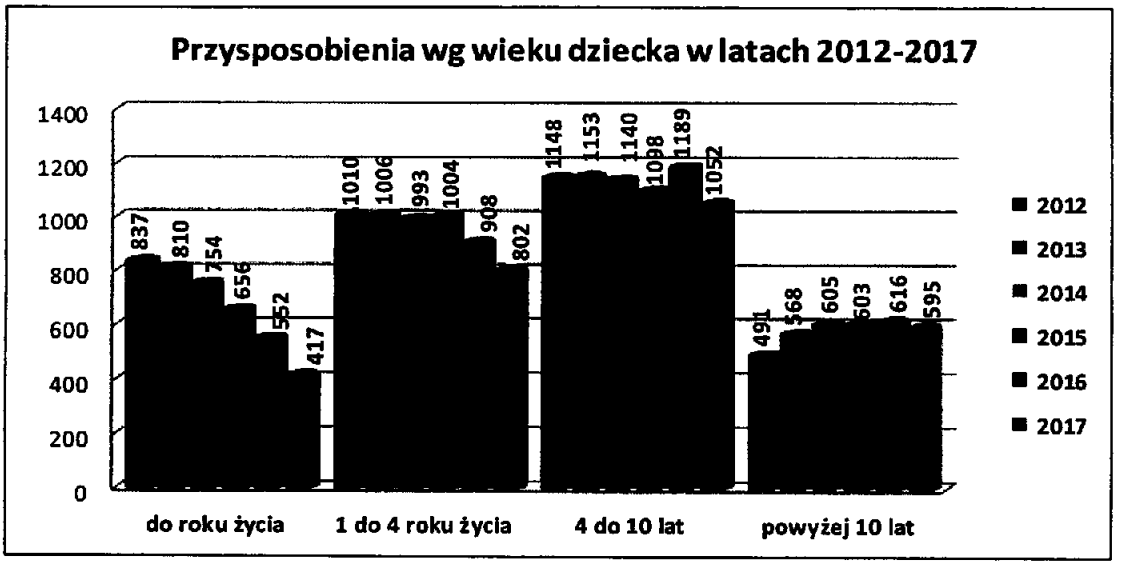
Stosunkowo duży spadek w liczbie przysposobionych dzieci odnotowano natomiast w grupie wiekowej 4-10 lat (o 137 w stosunku do 2016 r.). Być może jest to wynikiem spadku w liczbie dzieci adoptowanych ogółem.

Liczba dzieci przysposobionych w 2017 r. wg wieku.

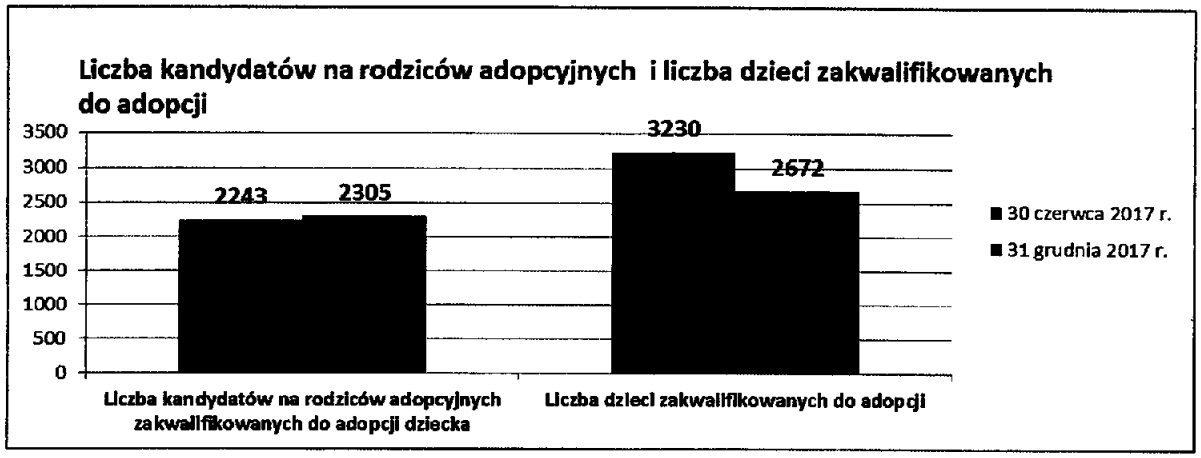

Źródło: na podstawie sprawozdawczości Ministerstwa Sprawiedliwości.

Przysposobienia wg wieku dziecka w latach 2012- 2017

Źródło: na podstawie sprawozdawczości Ministerstwa Sprawiedliwości.

Według danych – Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na dzień 30 czerwca 2017 r. liczba dzieci zakwalifikowanych do adopcji, dla których nie dobrano kandydatów do przysposobienia wyniosła 3230, natomiast liczba kandydatów na rodziców adopcyjnych zakwalifikowanych do adopcji dziecka, na ten sam dzień wynosiła 2 243 kandydatów (małżonkowie wykazywani są tu łącznie jako 1 kandydat; liczba ta dotyczy kandydatów na rodziców adopcyjnych zakwalifikowanych do adopcji dziecka, posiadających ten status w dniu 30 czerwca 2017 r., z wyłączeniem tych, których ośrodek dobrał już jako kandydatów do przysposobienia konkretnego dziecka).

Według danych na dzień 31 grudnia 2017 r., liczba dzieci zakwalifikowanych do adopcji, dla których nie dobrano kandydatów do przysposobienia, wyniosła 2672. Liczba kandydatów na rodziców zakwalifikowanych do adopcji dziecka, na ten sam dzień wynosiła 2305 kandydatów (małżonkowie wykazywani są tu łącznie jako 1 kandydat; liczba ta dotyczy kandydatów na rodziców adopcyjnych zakwalifikowanych do adopcji dziecka, posiadających ten status w dniu 31 grudnia 2017 r., z wyłączeniem tych, których ośrodek dobrał już jako kandydatów do przysposobienia konkretnego dziecka).

Należy podkreślić, że na koniec 2017 r. liczba dzieci zakwalifikowanych do adopcji zmalała o 558 w porównaniu ze stanem na dzień 30 czerwca 2017 r. (3230). Natomiast na dzień 31 grudnia 2017 r. nastąpił wzrost (o 62) w liczbie kandydatów na rodziców adopcyjnych zakwalifikowanych do adopcji dziecka w stosunku do stanu na dzień 30 czerwca 2017 r.

3. Przysposobienie międzynarodowe

Rok 2017 przyniósł stounkowo dużo zmian w zakresie adopcji międzynarodowych. Rząd Pani Premier Beaty Szydło, po blisko 22 latach od dnia wejścia w życie w Polsce wspomnianej na wstępie Konwencji, podjął na początku 2017 r. decyzję dotyczącą ograniczania adopcji z przemieszczeniem dzieci poza granice Polski. Decyzja ta wynikała z głębokiego przekonania o możliwości znalezienia w Polsce właściwego, stabilnego zastępczego środowiska rodzinnego dla wielu dzieci zakwalifikowanych do adopcji. Oferowane dzisiaj polskim rodzinom efektywne narzędzia wsparcia i troska, jaką rząd polski otacza rodziny wychowujące dzieci, w tym również rodziny zastępcze, dają gwarancję zabezpieczenia dobrostanu większości dzieci pozbawionych opieki własnych rodziców w Polsce.

Należy zauważyć, że Konwencja o Prawach Dziecka w art. 21 wprowadza zasadę subsydiarności adopcji zagranicznych. Przepis ten zobowiązuje Państwa – Strony do traktowania adopcji związanej z przeniesieniem dziecka do innego kraju, jako zastępczy środek opieki nad dzieckiem, jeżeli nie może być ono umieszczone w rodzinie zastępczej lub adopcyjnej, lub nie można mu zapewnić w żaden inny odpowiedni sposób opieki w kraju jego pochodzenia.

Podjęta przez polski Rząd decyzja nie oznaczała całkowitej rezygnacji z rozwiązań, jakie daje ratyfikowana przez Polskę Konwencja o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego, ale prowadzi do maksymalnej redukcji liczby tego rodzaju przysposobień. Prowadzone aktualnie procedury adopcji z przemieszczeniem poza granice Polski ograniczają się jedynie do przypadków szczególnych, dotyczących zwłaszcza łączenia rodzeństw, adopcji wewnątrzrodzinnych, szczególnych sytuacji zdrowotnych i życiowych dzieci, czy adopcji przez obywateli polskich mieszkających poza granicami kraju.

Sytuacja dziecka jest monitorowana przez ośrodki adopcyjne pod kątem ewentualnego pozyskania rodziny w kraju na każdym etapie procedury, w tym także nawet na końcowym etapie procedury adopcji zagranicznej. Ostateczną decyzję o przysposobieniu dziecka przez osoby mające miejsce zwykłego pobytu poza granicami Polski podejmuje sąd. Należy jednak zaznaczyć, iż procedurę adopcyjną realizuje szereg niezależnych od siebie podmiotów, które dokładają wszelkich starań, aby zbadać, czy ten rodzaj przysposobienia leży w najlepszym interesie dziecka.

Warto także podkreślić, że 2017 r. podjęto decyzję o konieczności dokonania przez Wojewódzki Ośrodek Adopcyjny w Warszawie ponownej analizy sytuacji dzieci już zakwalifikowanych do adopcji zagranicznej. Decyzja ta miała na celu wyeliminowanie sytuacji, w których dzieci - mając zapewnione stabilne środowisko zastępcze w kraju – byłyby zakwalifikowane do adopcji zagranicznej.

Od 1 sierpnia 2017 r. również resort rodziny, pracy i polityki społecznej bierze udział w opiniowaniu zasadności kwalifikacji do przysposobienia międzynarodowego polskich dzieci, tak aby wyeliminować sytuacje, w których dzieciom czynione byłyby nadzieje o możliwej adopcji zagranicznej, a z uwagi na nowe zasady, nie mogłoby do niej dojść. Wzmocnione zostały także wymogi odnoszące się do gromadzonych na etapie kwalifikacji do adopcji zagranicznej dokumentów dziecka, w tym między innymi opinii opiekunów prawnych, rodzin zastępczych, czy też informacji o stosunku dziecka do adopcji. Szczególnie dokładnie badana jest także sytuacja rodzeństwa dziecka i co do zasady nie ma zgody na rozdzielanie rodzeństw przebywających w pieczy zastępczej.

Losy adoptowanych dzieci monitorowane są poprzez raporty postadopcyjne, które zagraniczne agencje adopcyjne akredytowane w Polsce oraz organy centralne współpracujące ze stroną polską przesyłają do ośrodka adopcyjnego pośredniczącego w procedurze adopcyjnej. Ze względu na to, że zdarzało się w przeszłości, iż adoptowane za granicę dzieci trafiały do rodzin nie do końca sprawdzonych, w celu poprawy jakości monitorowania ich losu po opuszczeniu Polski, od maja 2017 r. określono nowe zasady obowiązujące w postępowaniu postadopcyjnym:

1. Konieczność przesyłania przez pośredniczącą agencję adopcyjną lub organ centralny do Katolickiego Ośrodka Adopcyjnego w Warszawie, jako ośrodka upoważnionego do prowadzenia procedur adopcji międzynarodowej, raportów z przeprowadzanych wywiadów postadopcyjnych (wraz ze zdjęciami dziecka) raz na rok przez okres trzech

lat od dnia uprawomocnieniu się postanowienia o przysposobieniu, a po upływie tego okresu, raz na trzy lata, aż do osiągnięcia przez dziecko pełnoletności;

2. Konieczność wyrażania przez kandydatów do adopcji dziecka, na piśmie, zgody na kontakt z dzieckiem za pośrednictwem środków umożliwiających porozumiewanie się na odległość (telefon, skype, e-mail) przez pracowników Katolickiego Ośrodka Adopcyjnego w Warszawie lub przez pracowników polskiego organu centralnego oraz zgody na wizytyw miejscu zamieszkania dziecka, realizowane przez polskie służby konsularne lub inne osoby upoważnione przez organ centralny przez okres 6 miesięcy od dnia uprawomocnieniu się postanowienia o przysposobieniu.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej pełni funkcję organu centralnego ds. przysposobienia międzynarodowego w rozumieniu art. 6 Konwencji o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego, sporządzonej w Hadze dnia 29 maja 1993 r. (Dz. U. z 2000 r. poz. 448, z późn. zm.). Zadania wynikające z pełnienia tej roli wykonuje Departament Polityki Rodzinnej. Jednym z tych zadań jest wydawanie zgody na kontynuowanie procedury przysposobienia, o której mowa w art. 17 lit. c przywołanej Konwencji. W 2015 r. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wydało zgodę w 252 sprawach, które dotyczyły 371 dzieci. Natomiast w 2016 r. wydano 196 zgód w odniesieniu do 290 dzieci. W 2017 r. zaś ww. organ centralny, realizując politykę ograniczania adopcji zagranicznych, wydał 103 zgody w stosunku do 157 dzieci.

Według danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości sąd rodzinny w 2016 r. orzekł adopcję przez osoby zamieszkałe za granicą w 204 sprawach, w stosunku do 286 dzieci. Zaś w 2017 r. sąd rodzinny orzekł adopcję przez osoby zamieszkałe za granicą w 70 sprawach w stosunku do 137 dzieci. Oznacza to, zatem, że w porównaniu do 2016 r. liczba dzieci przysposobionych przez osoby zamieszkałe za granicą zmniejszyła się w 2017 r. o 149 dzieci.

Tab. 13 Przysposobienie według wieku małoletniego (liczby osób) w latach 2015–2017

(opracowanie: Ministerstwo Sprawiedliwości)

			przez osoby zamieszkałe za granicą
		2015	
Razem	**3 361**	**719**	**279**
Do roku	656	330	7
Pow. roku do 2 lat	467	116	31
Pow. 2 do 3 lat	299	40	23
Pow. 3 do 4 lat	238	36	27
Pow. 4 do 5 lat	238	28	19
Pow. 5 do 6 lat	214	19	25
Pow. 6 do 7 lat	213	25	31
Pow. 7 do 8 lat	167	16	21

Pow. 8 do 9 lat	156	24	27
Pow. 9 do 10 lat	110	17	17
Pow. 10 do 11 lat	106	6	23
Pow. 11 do 12 lat	74	7	9
Pow. 12 do 13 lat	83	12	6
Pow. 13 do 14 lat	64	7	4
Pow. 14 do 15 lat	46	6	5
Ponad 15 lat	230	30	4
2016			
Razem	**3 265**	**582**	**286**
Do roku	552	238	8
Pow. roku do 2 lat	364	75	25
Pow. 2 do 3 lat	277	38	24
Pow. 3 do 4 lat	267	34	18
Pow. 4 do 5 lat	255	32	20
Pow. 5 do 6 lat	216	23	20
Pow. 6 do 7 lat	238	25	31
Pow. 7 do 8 lat	193	16	28
Pow. 8 do 9 lat	161	16	30
Pow. 9 do 10 lat	126	16	26
Pow. 10 do 11 lat	113	12	23
Pow. 11 do 12 lat	102	12	15
Pow. 12 do 13 lat	73	10	9
Pow. 13 do 14 lat	52	9	1
Pow. 14 do 15 lat	42	6	0
Ponad 15 lat	234	20	8
2017			
Razem	**2 866**	**490**	**137**
Do roku	417	168	0
Pow. roku do 2 lat	352	73	5
Pow. 2 do 3 lat	238	40	4
Pow. 3 do 4 lat	212	23	4
Pow. 4 do 5 lat	193	24	7
Pow. 5 do 6 lat	204	25	8
Pow. 6 do 7 lat	189	15	16
Pow. 7 do 8 lat	156	19	15
Pow. 8 do 9 lat	172	21	21
Pow. 9 do 10 lat	138	20	17
Pow. 10 do 11 lat	109	9	14
Pow. 11 do 12 lat	90	11	13
Pow. 12 do 13 lat	68	7	8
Pow. 13 do 14 lat	63	7	1
Pow. 14 do 15 lat	43	2	0
Ponad 15 lat	224	26	4

W Polsce do prowadzenia procedury przysposobienia międzynarodowego w 2016 r. upoważnione były trzy ośrodki adopcyjne. W 2017 r, wraz z podjęciem decyzji ograniczającej adopcję poza granice Polski, dokonano redukcji listy ośrodków adopcyjnych upoważnionych do współpracy w dziedzinie adopcji międzynarodowej. Obwieszczeniem Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 13 stycznia 2017 r. w sprawie listy ośrodków adopcyjnych upoważnionych do współpracy z organami centralnymi innych państw lub z licencjonowanymi przez rządy innych państw organizacjami lub ośrodkami adopcyjnymi (M.P. poz. 35), zostały wyznaczone następujące ośrodki:

1. Diecezjalny Ośrodek Adopcyjny z siedzibą w Sosnowcu (procedował w 2017 r. jedynie sprawy w toku odnoszące się do kilku adopcji polskich dzieci do USA);
2. Katolicki Ośrodek Adopcyjny z siedzibą w Warszawie.

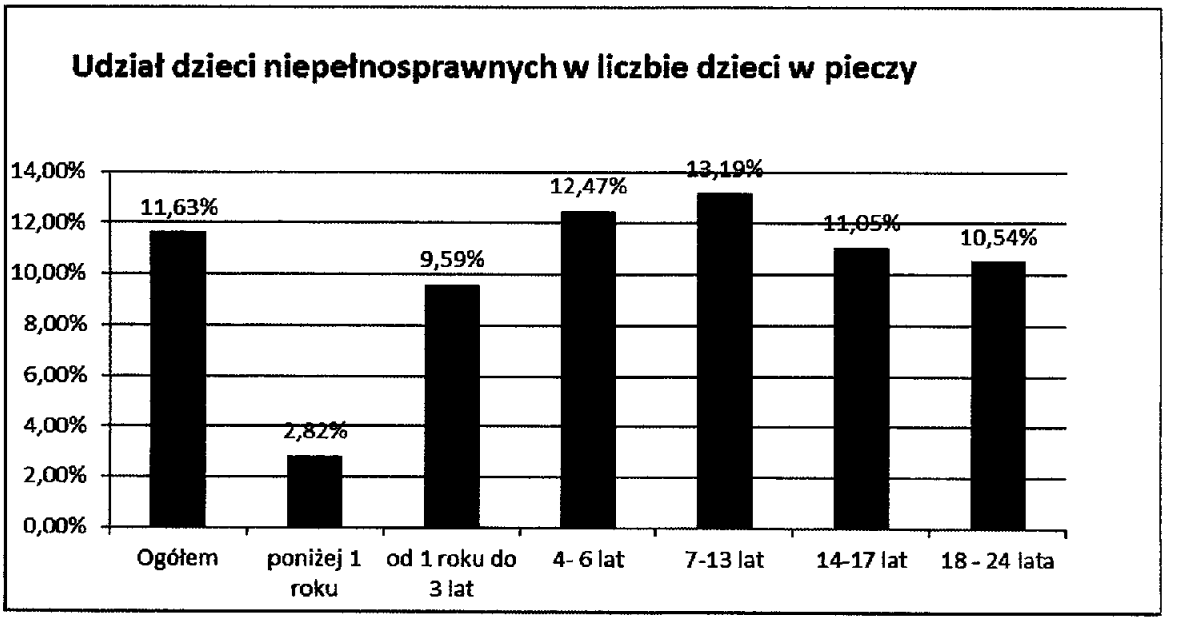
Ośrodki te współpracowały z zagranicznymi organizacjami adopcyjnymi, licencjonowanymi przez rządy innych państw lub bezpośrednio z organami centralnymi państw-stron Konwencji Haskiej. W 2017 r. na terenie Polski działało 31 takich organizacji.

Według posiadanej informacji statystycznej z ośrodków adopcyjnych za 2017 r., najwięcej adopcji międzynarodowych dotyczyło: Włoch, Stanów Zjednoczonych i Hiszpanii.

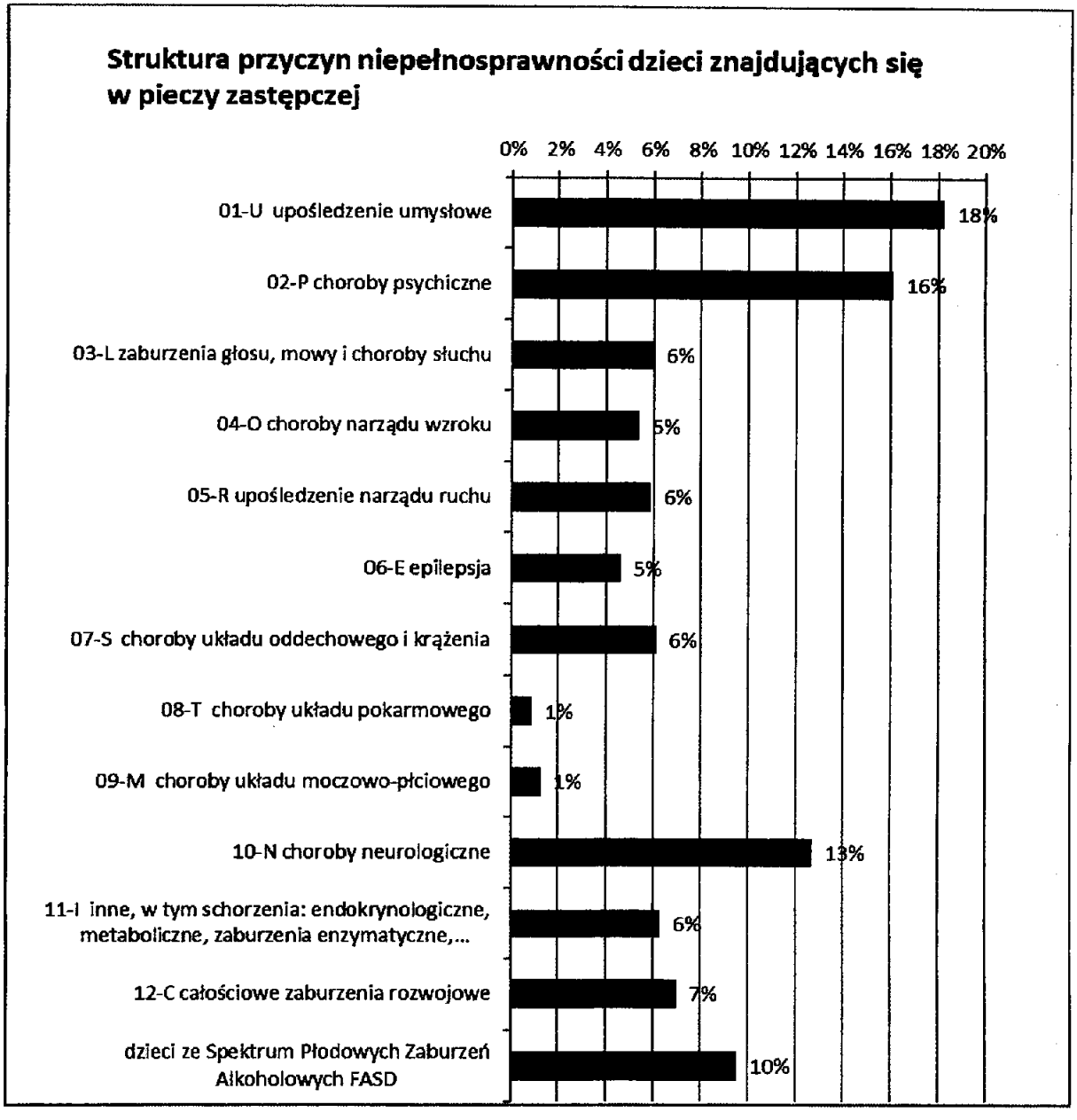
VI. Niepełnosprawność w pieczy zastępczej i adopcji

Na koniec 2017 r. w formach pieczy zastępczej przebywało 8 507 dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności, co stanowi 11,63% wszystkich dzieci przebywających w pieczy zastępczej. Z liczby tej 6 353 dzieci przebywa w rodzinnej pieczy zastępczej i 2 154 dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej.

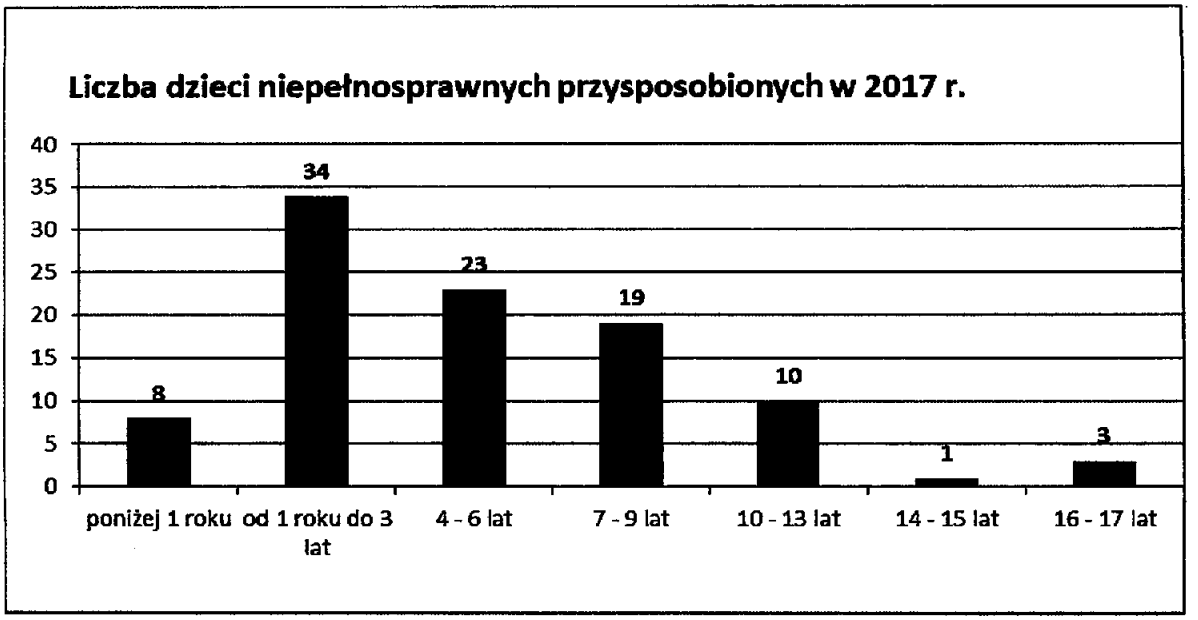
Największy odsetek dzieci z niepełnosprawnością znajduje się w grupie dzieci w wieku 7–13 lat (13,19%), najmniejszy natomiast w grupie dzieci poniżej 1. roku życia (2,82%).

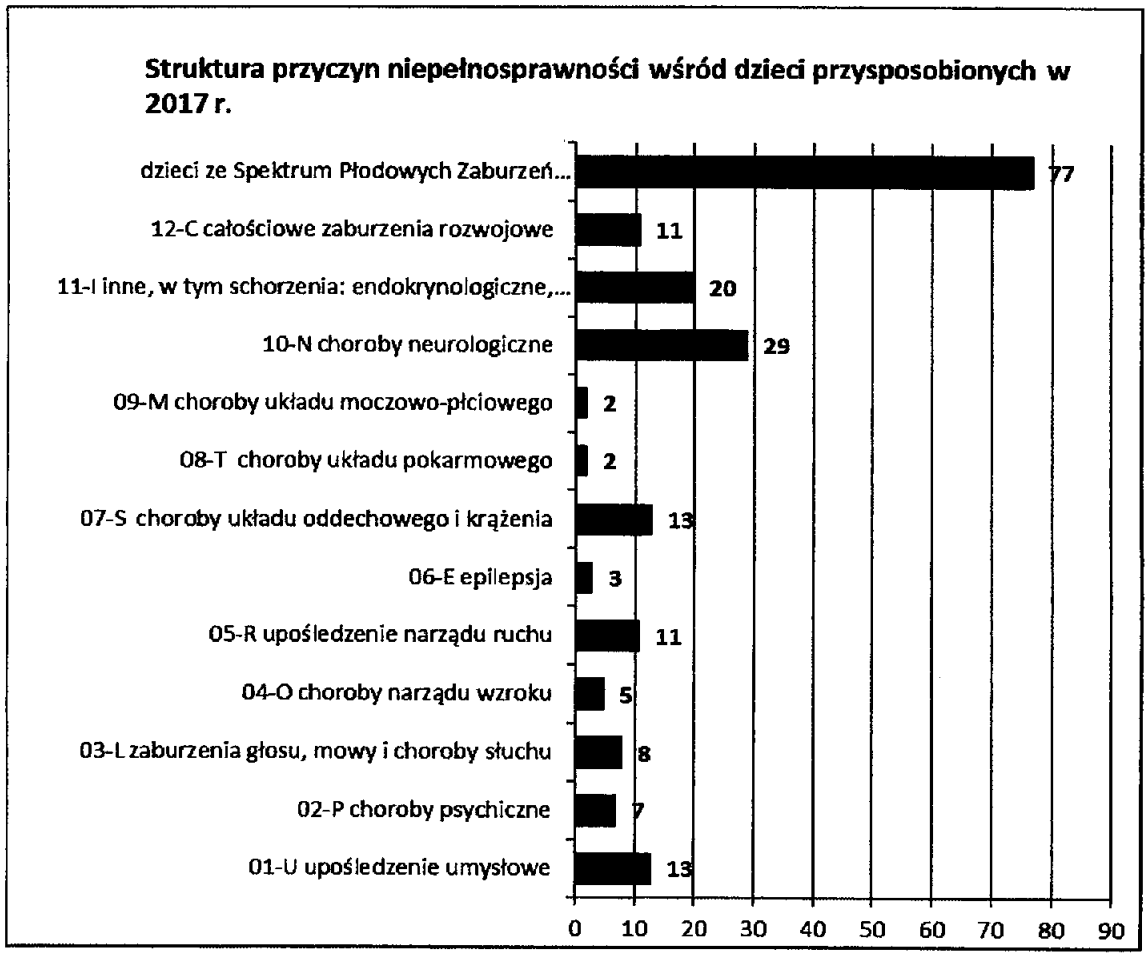
Wśród przyczyn niepełnosprawności wymienianych w orzeczeniach lekarskich największą grupę stanowią upośledzenia umysłowe (18%), choroby psychiczne (16%) i choroby neurologiczne (13%). Ponadto w ramach zbierania danych statystycznych dotyczących liczby dzieci przebywających w pieczy zastępczej, ze względu na przyczynę wydania orzeczenia o niepełnosprawności, zgromadzono dane o liczbie dzieci ze spektrum chorób FASD. Bardzo często zdarza się, iż dla takich dzieci nie jest sporządzona diagnoza lub to spektrum chorób kwalifkowane jest do innych przyczyn niepełnosprawności.

Spośród 2 866 dzieci przysposobionych w 2017 r. 98 dzieci (3,4%) posiadało orzeczenie o niepełnosprawności, z czego 77 zostało przysposobionych w adopcji krajowej, a 21 dzieci w adopcji zagranicznej.

Natomiast wśród przyczyn niepełnosprawności wymienianych w orzeczeniach lekarskich największą grupę stanowią choroby neurologiczne (29 przypadków). Jednocześnie w przypadku 77 adopcji dotyczyła ona dziecka ze zdiagnozowanym spektrum chorób: Płodowy zespół Alkoholowy – Fetal Alcohol Syndrome (FAS w ICD-10 kod Q86,0), niepełny FAS (partial FAS) i Neurorozwojowe Zaburzenia Zależne od Alkoholu (ARDN).

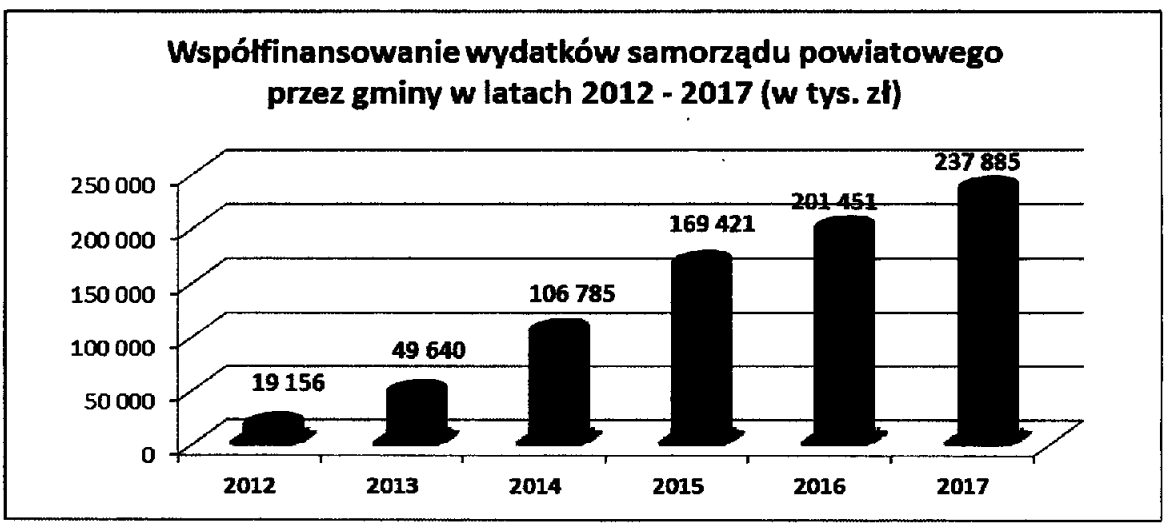
W ostatnich latach odnotowano spadek liczby dzieci z orzeczoną niepełnosprawnością, które zostały przysposobione. W 2016 r. przysposobiono – 105 dzieci z niepełnosprawnością, a w 2017 r. – 98 dzieci.

VII. Wydatki na realizację ustawy w 2017 r. oraz wnioski dotyczące sposobu i zakresu finansowania zadań jednostek samorządu terytorialnego wynikających z ustawy

Z danych ze sprawozdań budżetowych składanych przez jednostki samorządu terytorialnego[3)] wynika, że wydatki na realizację ustawy, w 2017 r. wyniosły ogółem ponad 2,84 mld zł, i były o 118 573 tys. zł, tj. o 4% wyższe niż w 2016 r.
Z powyższej kwoty przeznaczone zostało:

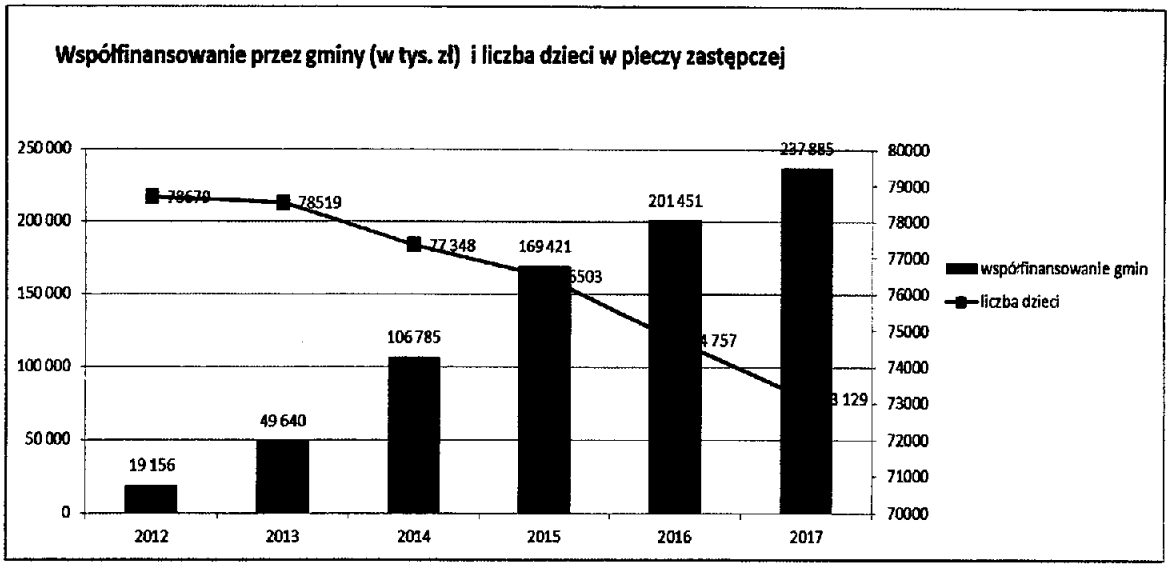
- 1 378 727 tys. zł, na rodziny zastępcze, co oznacza wzrost w stosunku do roku 2016 o 97 748 tys. zł, tj. o 8%,
- 1 244 103 tys. zł na placówki opiekuńczo-wychowawcze, co oznacza spadek w stosunku do roku 2016 o 11 428 tys. zł, tj. o 0,9%,
- 214 771 tys. zł na wspieranie rodziny, co oznacza wzrost w stosunku do 2016 r. o 32 253 tys. zł, tj. o 18%.

Należy zwrócić uwagę nie tylko na rosnące wydatki samorządów na realizację zadań wynikających z ustawy, ale i na istotne zmiany w udziale poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego w tych wydatkach. W 2017 r. nastąpił dalszy wzrost wydatków samorządu gminnego wynikający z konieczności ponoszenia wyższych niż w 2016 r. kosztów współfinansowania pobytu dzieci w pieczy zastępczej (10% kosztów w pierwszym roku pobytu dzieci w pieczy zastępczej i odpowiednio 30% i 50% kosztów, jeśli dziecko przebywa w pieczy 2 lub 3 i więcej lat).

Udział środków pochodzących z samorządu gminy wzrasta w stosunku do roku 2016. Samorządy powiatowe otrzymały tym samym wsparcie w finansowaniu pieczy zastępczej od gmin na poziomie 14% w roku 2017. W roku 2016 udział ten wyniósł ok. 12,2%.
Poniżej zestawienie wydatków gmin w zestawieniu z liczba dzieci w pieczy zastępczej ogółem

[3)] Przedstawione wydatki dotyczą sumy wydatków wszystkich poziomów samorządu terytorialnego i w pewnym zakresie zawierają w sobie współfinansowanie wydatków związanych z kosztami pobytu dzieci w pieczy zastępczej przez samorząd gminny.

W 2017 r. na realizację zadań wynikających z ustawy w budżetach poszczególnych wojewodów ujęto środki w kwocie 375,4 mln zł, z tego:

- 34,4 mln zł na funkcjonowanie ośrodków adopcyjnych,
- 20,5 mln zł na wspieranie rodziny przez dofinansowanie zadań jednostek samorządu terytorialnego związanych z powoływaniem w gminach stanowisk asystenta rodziny,
- 1,9 mln zł na finansowanie pobytu dzieci cudzoziemców w placówkach opiekuńczo-wychowawczych,
- 29,5 mln zł na rodziny zastępcze – dofinansowanie kosztów wynagrodzeń koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej,
- 1,1 mln zł na finasowanie pobytu dzieci cudzoziemskich w rodzinnej pieczy zastępczej,
- 278,9 mln zł na finansowanie zadań związanych z dodatkiem wychowawczym,
- 9,1 mln zł na finansowanie zdań związanych z dodatkiem do zryczałtowanej kwoty ma utrzymanie dziecka placówkach rodzinnych.

Ponadto ze środków Funduszu Pracy przekazano 39,3 mln zł – w ramach Programu asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej – z przeznaczeniem na koordynację, o której mowa w art. 8 ust. 2 ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem".

VIII. Rekomendacje i plany

W chwili składania niniejszego sprawozdania przygotowywana jest nowelizacja ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej w kierunku dokonania koniecznych zmian legislacyjnych. Poniżej prezentujemy postulowane główne kierunki zmian:

1. Zwiększenie podaży usług na rzecz rodziny i dziecka, tak aby do pieczy zastępczej trafiało dużo mniej dzieci niż to jest obecnie, a te które musiały zostać – z uwagi na problemy opiekuńczo-wychowawcze – oddzielone od rodziny mogły jak najszybciej do niej powrócić;
2. Rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej w celu zapewnienia dzieciom pozbawionym opieki rodziców stabilnego rodzinnego środowiska wychowawczego;
3. Większa elastyczność w tworzeniu rodzinnych form pieczy;
4. Rejestr centralny, który ułatwi poszukiwania wolnych miejsc w pieczy zastepczej i umożliwi monitorowanie sytuacji dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej;
5. Przekształcenia w obszarze instytucjonalnej pieczy zastępczej, zmierzające do zmniejszenia liczby placówek opiekuńczo-wychowawczych i większej ich integracji ze środowiskiem lokalnym;
6. Wzmocnienie zakazu umieszczania w pieczy instytucjonalnej dzieci młodszych;
7. Poprawa zasad usamodzielniania pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej, tak aby ich proces usamodzielnienia zapewniał bezpieczny start w dorosłość;
8. Działania na rzecz poprawy procedur adopcyjnych i pozyskiwania większej liczby kandydatów do adopcji na terenie kraju jako realizacja zalecenia dotyczącego ograniczania adopcji międzynarodowych.

IX. Podsumowanie

1. W 2017 r. zatrudnionych było ponad 3,9 tys. asystentów rodziny. Ich zatrudnienie nieznacznie zwiększyło się w stosunku do 2016 r.
   Z usług asystentów rodziny w 2017 r. skorzystało ogółem 44 748 rodzin, w tym 5 469 rodzin zobowiązanych zostało do współpracy z asystentem przez sąd. W stosunku do 2016 r. oznacza to znaczny, bo 12,2%, wzrost liczby rodzin, do których sąd skierował asystenta rodziny (w 2016 r. – były to 4 563 rodziny).
   Spośród 44 748 rodzin, z którymi asystenci rodziny prowadzili pracę w 2017 r, dla 13 555 rodzin (co stanowi 30% ogółu rodzin korzystających z pomocy asystentów) współpraca ta zakończyła się w 2017 r., w tym w 6 103 przypadkach nastąpiło to w związku z osiągnięciem założonych celów (45 % rodzin).
2. W 2017 r. funkcjonowało ponad 1,6 tys. gminnych placówek wsparcia dziennego w tym ponad połowa (59,8%) to placówki niepubliczne. Liczba ta oznacza, że w stosunku do 2016 r. funkcjonowało o 13 placówek wsparcia dziennego więcej. Do gminnych placówek wsparcia dziennego uczęszczało w roku sprawozdawczym ok. 35 253 dzieci. Oznacza to spadek liczby dzieci uczęszczających o 2,9%.
   Ponadto w 2017 r. działało 48 placówek wsparcia dziennego o charakterze ponadgminnym, w tym 29 z nich prowadzone były przez podmiot inny niż samorząd powiatowy.

3. W 2017 r. funkcjonowało 71 rodzin wspierających, co oznacza wzrost w stosunku do 2016 r. (66 rodzin). Z pomocy rodzin wspierających korzystało 90 rodzin.
4. Szczególną uwagę należy zwrócić na wzrost liczby koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej. Na koniec 2017 r. zatrudnionych było 1 725 koordynatorów, co stanowi wzrost ich liczby o 5%, choć w stosunku do liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej objętych pomocą koordynatora, ich liczba jest nadal niewystarczająca.
   W 2017 r. pod opieką 1 725 koordynatorów znalazło się 27 391 rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, co stanowi ponad 72% ogółu podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej. Wzrost liczby koordynatorów świadczy również o tym, że coraz bardziej przekonane są do nich rodzinne formy pieczy zastępczej (koordynator jest zawsze na wniosek podmiotu rodzinnej pieczy zastępczej).
5. W 2017 r. w powiatach udzielono rodzinom zastępczym i osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka 132 082 porad w ramach poradnictwa specjalistycznego. Jest to wzrost o 11% stosunku do 2016 r. (118 764 porad). Wzrost ten świadczy o ciągle rosnącej potrzebie zdobywania przez rodziny zastępcze fachowej wiedzy.
6. W roku sprawozdawczym 2017 przeszkolono 12 066 osoby (w 2016 r. – 12 972), tj.: kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, do prowadzenia rodzinnych domów dziecka lub do prowadzenia placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego, a także funkcjonujące rodziny zastępcze, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz dyrektorów placówek opiekuńczo - wychowawczych typu rodzinnego.
7. W 2017 r. w rodzinnej pieczy zastępczej przebywało ogółem 55 721 dzieci umieszczonych w 37 877 podmiotach rodzinnej pieczy zastępczej, czyli o 582 podmiotach mniej niż w 2016 r. (38 459), co oznacza spadek o 1,5%. W większości był to spadek w liczbie rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem i liczbie rodzin niezawodowych. Postępuje z wolna profesjonalizacja rodzinnych form pieczy zastępczej (1% wzrost liczby rodzin zastępczych zawodowych, w większości tzw. zwykłych zawodowych).
8. W 2017 r. nastąpił wzrost liczby rodzinnych domów dziecka jako formy sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej nad dziećmi. W 2016 r. funkcjonowało 534 rodzinnych domów dziecka, natomiast na koniec 2017 r. funkcjonowało ich 568, co stanowi wzrost o 6%. Rodzinne domy dziecka stanowią obecnie 1,5% w strukturze podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej.
9. Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w 2017 r. wyniosła ogółem 73 129 dzieci, wobec 74 757 dzieci w 2016 r., co oznacza spadek o ok. 2,2%. Liczba dzieci ogółem umieszczonych w pieczy zastępczej w 2017 r. była o 1 628 osób niższa niż w 2016 r. Oznacza to utrzymanie dynamiki tendencji spadkowej.
10. W 2016 r. nastąpił spadek odsetka dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w stosunku do populacji dzieci do 18. roku życia ogółem z 0,96% w 2014 r., 0,94% w 2015 r., 0,91% w 2016 r. i 0,88% w 2017 r. Należy zauważyć, że zatrzymanie wskaźnika na poziomie 0,99 % nastąpiło w latach 2012–2013, natomiast w latach wcześniejszych z roku na rok odnotowywano wzrost tego wskaźnika.
11. Średnia liczba dzieci przebywających w zawodowych formach rodzinnej pieczy zastępczej nieznacznie wzrosła w stosunku do roku poprzedniego. W 2017 r. średnio w rodzinach zastępczych zawodowych wychowywało się ponad troje dzieci (przeciętna 3,0). W 2016 r. było to 2,4.
12. W 2017 r. o 8 w stosunku do 2016 r. zwiększyła się liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych. Z drugiej strony zmniejszyła się liczba dzieci przebywających w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej, łącznie z instytucjami prowadzonymi przez marszałków (na dzień 31 grudnia 2016 r., w placówkach tych przebywało łącznie

17 408 dzieci, co w porównaniu z 2016 r. oznacza, że było w nich o 805 dzieci mniej). Ogólnie pozytywnym zjawiskiem jest zmniejszająca się liczba dzieci w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej w odniesieniu do roku poprzedniego, pomimo, że ogólnie placówek opiekuńczo-wychowawczych jest więcej niż w roku ubiegłym, tj. w 2016. Oznacza to bowiem wyższy standard placówek opiekuńczo-wychowawczych w odniesieniu do liczby dzieci. Średnia liczba dzieci kształtuje się na poziomie 16 wychowanków (w 2016 r. 17 wychowanków). Jednakże zdecydowanie niepokojącym zjawiskiem jest powstawanie placówek nowych, w których umieszczane są niejednokrotnie także dzieci poniżej 7. roku życia.

13. Należy zauważyć wzrost wydatków na zawodowe formy pieczy zastępczej, w tym wydatków na wynagrodzenia rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka. Konsekwencją tego zjawiska jest wzrost średniego miesięcznego kosztu utrzymania dziecka w pieczy zastępczej typu rodzinnego. Średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej wynosił w 2016 r. ok. 1052 zł i wzrósł w stosunku do roku poprzedniego o 1,3% (w 2016 r. 1038 zł), w rodzinie zastępczej zawodowej i rodzinnym domu dziecka – 2134 zł, co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 0,9% (w 2015 r. 2115 zł). Kwoty powyższe nie zawierają kosztów wsparcia rodzinnej pieczy zastępczej m.in. kosztów organizatora rodzinnej pieczy zastępczej oraz zatrudnienia koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.
14. Średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej (bez regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych) wynosił w 2017 r. ok. 4648 zł, co oznacza wzrost o 442 zł w stosunku do 2016 r. Średni miesięczny koszt utrzymania dziecka nie zawiera kosztów związanych z zadaniami realizowanymi przez powiatowe centra pomocy rodzinie.
15. W 2017 r. znacznie wzrosły wydatki gmin na współfinansowanie pobytu dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej. Wyniosły one 100 047 tys. zł. Wkład poniesiony przez gminy stanowił zatem 14,1% ogółu wydatków na świadczenia dla rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz na wynagrodzenia osób pełniących funkcję rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka w 2017 r. W 2016 r. procentowy udział gmin w tych wydatkach wynosił 11,7%.
16. Liczba dzieci powyżej 18 roku życia, które opuściły pieczę zastępcza w 2017 r. wyniosła 6410. Biorąc pod uwagę uśrednioną dla 2017 r. liczbę wychowanków w wieku 18-24 lata, przeciętna wartość wsparcia dla wychowanka z tytułu kontynuowania nauki wyniosła 6041 zł rocznie. Wartość ta dla 2016 r. wyniosła 6 582 zł, co oznacza spadek o 8,2% do roku poprzedniego. Analiza wydatków i liczby świadczeń na usamodzielnienie i zagospodarowanie wskazuje na niewielki spadek wartości przeciętnego świadczenia w przypadku usamodzielnienia z 4758 zł w 2016 r. do 4733 zł w 2017 r. (spadek o 0,5%) i w przypadku świadczenia na zagospodarowanie z 2269 zł w 2016 r. do 2227 zł w 2017 r. (spadek o 1,8%).
17. W stosunku do 2016 r., w 2017 r. wzrosła liczba porad udzielonych przez ośrodki adopcyjne. Szczególnie duży wzrost można zaobserwować wśród porad udzielanych rodzinom przysposabiającym (36 992 w 2016 r. a 40 189 w 2017 r.). Jednocześnie nastąpił 9% wzrost liczby porad w postępowaniu postadopcyjnym (z 7292 porad w 2016 r. do 7958 porad w 2017 r.).
18. W 2017 r. nastąpiło zmniejszenie liczby przysposobionych dzieci (w 2016 r. przysposobiono 3265 dzieci, w 2017 r. – 2866). Najmniej liczną grupą dzieci przysposabianych są dzieci do 1 roku życia (15%). Najliczniejszą grupę stanowiły dzieci w przedziale 4 – 10 lat , tj. 36,7% dzieci przysposobionych w 2017 r.
19. W 2016 r. sąd rodzinny orzekł adopcję przez osoby zamieszkałe za granicą w 204 sprawach, w stosunku do 286 dzieci. Zaś w 2017 r. sąd rodzinny orzekł adopcję przez

osoby zamieszkałe za granicą w 70 sprawach w stosunku do 137 dzieci. W porównaniu do 2016 r. liczba dzieci przysposobionych przez osoby zamieszkałe za granicą zmniejszyła się w 2017 r. o 149 dzieci. Zmiana ta to efekt decyzji rządu o ograniczaniu tzw. adopcji zagranicznych.

20. W 2017 r. z dodatków wychowawczych korzystało 46 tys. dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej oraz 1,5 tys. dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego W 2017 r. na realizację dodatków wychowawczych i dodatków do zryczałtowanej kwoty wydatkowano łącznie 284 630,7 tys. zł. Wydatki na dodatki wychowawcze wyniosły 275 909,4 tys. zł, a na dodatki do zryczałtowanej kwoty 8721,3 tys. zł.

Aneks

I. Rodziny zastępcze

Tab. 1. Liczba rodzin zastępczych z podziałem na poszczególne typy w latach 2005–2017

Lata	Rodziny spokrewnione z dzieckiem	Rodziny niezawodowe*	Zawodowe rodziny zastępcze**					Rodzinne domy dziecka	Ogółem
			ogółem	zawodowe	wielodzietne	specjalistyczne	o charakterze pogotowia rodzinnego		
2005	35 592	5 790	661	x	152	40	469	x	42 043
2006	36 394	6 054	885	x	318	59	508	x	43 333
2007	36 788	6 267	1 102	x	495	86	521	x	44 157
2008	36 880	6 326	1 323	x	661	115	547	x	44 529
2009	36 762	6 200	1 494	x	777	167	550	x	44 456
2010	36673	6242	1684	x	902	208	574	x	44 599
2011	36 701	6 227	1 912	x	1035	252	625	x	44 840
2012	25 836	12 162	1 843	1 036	x	264	543	228	40 069
2013	25 842	12 182	1 906	1 099	x	256	551	330	40 260
2014	25 071	11 711	2 024	1 215	x	251	558	395	39 201
2015	24 785	11 549	2 025	1 216	x	253	556	488	38 847
2016	24 459	11 395	2 071	1 292	x	245	534	534	38 459
2017	23 995	11 228	2 086	1340	x	243	503	568	37 877

Źródło: Opracowanie własne Departamentu Polityki Rodzinnej MRPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 oraz sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2012 - 2017 r. (stan na dzień 31grudnia).

* do 2011 r. rodziny niespokrewnione z dzieckiem.

** do 2011 r. zawodowe niespokrewnione z dzieckiem rodziny zastępcze.

Tab. 2. Liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych w latach 2005–2017

Lata	Liczba dzieci w rodzinach zastępczych spokrewnionych	Liczba dzieci w rodzinach zastępczych niezawodowych*	Liczba dzieci w zawodowych rodzinach zastępczych**					Liczba dzieci w rodzinnych domach dziecka	Ogółem
			Ogółem	zawodowe	wielodzietnych	specjalistycznych	o charakterze pogotowia rodzinnego		
2005	46 261	9 219	3 865	x	711	77	3 077	x	59 345
2006	46 831	9 661	5 062	x	1 554	141	3 367	x	61 554
2007	48 488	10 198	6 313	x	2 397	203	3 713	x	64 999
2008	48 450	10 143	7 433	x	3 370	278	3 785	x	66 026
2009	48 111	9 852	8 013	x	4 018	387	3 608	x	65 976
2010	47981	9 809	8 617	x	4 516	428	3 673	x	66 407
2011	47 907	9 763	9 301	x	5 079	533	3 689	x	66 971
2012	33 769	16 383	6 454	3 935	x	606	1 913	1 476	58 082
2013	33 306	16 431	6 727	4 035	x	583	2 109	2 106	58 570
2014	32 405	15 890	6 779	4 194	x	568	2017	2 583	57 657
2015	31 951	15 486	6 371	4 064	x	549	1 758	3 178	56 986
2016	31 647	15 268	6 270	4 154	x	533	1 583	3 359	56 544
2017	30 816	14 838	6 355	4 272	x	528	1 555	3 712	55 721

Źródło: Opracowanie własne Departamentu Polityki Rodzinnej MRPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 (liczba dzieci w ciągu roku) oraz sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2012 - 2017 r. (stan na dzień 31 grudnia).

* do 2011 r. rodziny niespokrewnione z dzieckiem.

** do 2011 r. zawodowe niespokrewnione z dzieckiem rodziny zastępcze.

II. Placówki opiekuńczo-wychowawcze

Tab. 1. Liczba placówek - opiekuńczo- wychowawczych z podziałem na poszczególne typy

Lata	Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu interwencyjnego	Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego	Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego	Placówki wielofunkcyjne	Placówki specjalistyczno-terapeutyczne	Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne	Interwencyjne ośrodki preadopcyjne	Ogółem*
2005	55	267	301	102	x	x	x	725
2006	52	263	283	129	x	x	x	727
2007	44	274	263	154	x	x	x	735
2008	37	279	259	166	x	x	x	741
2009	38	267	268	189	x	x	x	762
2010	35	282	277	177	x	x	x	771
2011	31	282	291	181	x	x	x	785
2012	123	267	515	x	13	1	1	816
2013	149	242	625	x	30	3	2	923
2014	166	238	712	x	45	6	2	1 020
2015	177	231	749	x	48	6	2	1 054
2016	189	255	776	x	55	8	3	1 109
2017	192	266	772	x	58	10	3	1 116

Źródło: Opracowanie własne Departamentu Polityki Rodzinnej MRPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03oraz sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2012 - 2017 r. (stan na dzień 31grudnia).

* dotyczy jednostek organizacyjnych – dane nie sumują się, ponieważ jedna jednostka organizacyjna może pełnić funkcje kilku placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Tab. 2. Liczba dzieci przebywających w poszczególnych typach placówek opiekuńczo-wychowawczych, placówkach opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych

Lata	Liczba dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych:					Regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych	Interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych
	typu interwencyjnego	typu rodzinnego	typu socjalizacyjnego	wielofunkcyjnych	specjalistyczno-terapeutycznych		
2005	4 157	2 252	16 527	7 736	x	x	x
2006	4 998	2 187	13 951	10 890	x	x	x
2007	4 619	2 261	12 505	12 234	x	x	x
2008	2 955	2 226	11 343	13 291	x	x	x
2009	2 628	2 242	11 106	13 736	x	x	x
2010	2 058	2 495	10 660	13 404	x	x	x
2011	1 819	2 524	10 787	13 003	x	x	x
2012	2 217	2 232	15 967	x	109	49	23
2013	1 927	2 030	15 626	x	366	115	41
2014	1801	1 963	15 324	x	429	144	36
2015	1 576	1 885	15 387	x	444	182	43
2016	1 337	1 729	14 404	x	475	217	51
2017	1 145	1 669	13 779	x	511	247	57

Źródło: Opracowanie własne Departamentu Polityki Rodzinnej MRPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 (liczba dzieci w ciągu roku) oraz sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2012 - 2017 r. (stan na dzień 31 grudnia).